

Naše spojenecká politika

Peroutkův článek o odzbrojení, Německu a Rusku, z minulého ročníku, Procházka replika a Peroutkova duplika, které následovaly, stačí prostě připomenout, neboť čtenáři Přítomnosti, kteří jsou podle všeho čtenáři pozornými, mají je jistě v živé ještě paměti. Ne-li z jiné příčiny, tedy jako nápadné datum: je to, nemýlím-li se, po prvé, že se v československém státoporném tisku (užívám tohoto výrazu dost nerad, protože je barbarismem, ale zato mu každý rozumí) ozval hlas uvažující o revisi mírových smluv ne jako o více méně vzdálené konsekvenci politického znovuospořádání Evropy (tak na př., jako o konsekvenci odzbrojení, uskutečnění federativních plánů, různých plánů hospodářských atd.), nýbrž jako o věci potřebné v brzkou, ne-li jako o podmínce, kterou třeba splnit v zájmu právě oněch plánů. Nad to je to hlas nad veškeru pochybnost jednoznačný a týká se polských hranic, tedy jedné ze stěžejí versailleské smlouvy.

Hledisko, formulované Peroutkou, zahrnuje však chťic nechtíc jistou determinaci československé politiky, neboť postavení, kterého náš stát nabyl, vylučuje trpnost. Výhoda neutrality je nám odepřena, a jestliže některý z nás projevil názor, že versailleská mírová smlouva zraje k nezbytné a hluboké revisi (neboť gdánský koridor není žádnou bagatelou), musí — pocítuje-li aspoň minimum spisovatelské odpovědnosti — zodpovědět si také otázku, co že si má vzhledem k tomuto vývoji a jeho následkům počít politika československého státu, které — opakují to — je pouhé přihlížení odepřeno. Ferdinand Peroutka tuto otázku veřejně ještě nezodpověděl. Nepochybuji, že tak učiní, a dost možná, že tak učiní jinak, než jak se o to pokouší tuto pisatel, jenž by závěrem k tomuto úvodu rád ještě podotkl, že navazuje-li na uvedený Peroutkův článek později než jak by si přál, činí tak z hmotných příčin, s něž nebyl ani redaktor Přítomnosti, ani on.

Je Francie imperialistická?

Francii se vytýká imperialismus, touha po hegemonii a sponu na evropské pevnině. To je fakt. Ale slova imperialismus a hegemonie jsou z oněch, která se příliš častým pronášením otřela. Je-li imperialismem snaha zneužít své hmotné, své ozbrojené moci na zábor cizích produktivních zdrojů a sil, dosíci takto statků, kterých bychom ze svých vlastních zdrojů a sil nabýt nemohli, a použít takto nabytých statků k záborům stále širším a širším, pak doznáme, že Francie s výhodou zřetele na to, že je mocí koloniální, imperialistickou není. Je-li hegemonie obdobnou snahou v úrovni statků spíše mravních, to jest spočívá-li ve svádění cizí „slávy“ — a slova „sláva“, „la gloire“ třeba zde rozuměti v širším pojmu, jakou totiž mělo v 17. století — do své slávy vlastní, zneužívat oněch mravních statků na zvýšení vlastní prestiže — jak se říká dnes — pak řekneme, že Francie po hegemonii netouží.

Francouz — krom nezbytných výjimek — nebaží ani dost málo „dělat pána“, neboť jeho schopnosti k mravnímu sadismu, pohrdání a rasovým předsudkům jsou pranepatrné. Zato však má vrozenou jistotu zapeklitou honetnost, jež, kdo ví, není-li jen jednou z podob jeho neméně vrozené samolibosti — a tato honetnost je příčinou, proč mu vychloubání cizím peřím působí až fysickou nelibost. Tedy žádná prvotní

disposice ani k imperialismu, ani k hegemonii, zato však téměř nezměrné přesvědčení o své naprosté nezbytnosti, o své doslova prozřetelnosti nezbytnosti. Francouzové jsou přesvědčení, zhluboka, praupřímně, skoro bych řekl dojatě přesvědčení, že kdyby jednoho neblahého dne s povrchu země zmizeli, dopadlo by to nazítří s lidstvem asi tak jako s děťátky opuštěnými v černošském lidožroutském lese! Bezradnost, panika, zkáza. — Rčení o pochodni, třímané Francií na cestu, kde by lidstvo jinak zabloudilo, metafora Francie, kráčejíci v čele civilisace (civilisace, nikoliv kultury, neboť ve francouzštině třeba dobře rozlišovat, a hned povíme proč, a co to znamená), ony časté odkazy na francouzskou schopnost rozpoznávací, na francouzský vrozený smysl pro míru, řád, jinými slovy pro racionální analýsu a neméně racionální syntésu, konstrukci, nejsou nikterak jen frázemi veřejných řečí, nýbrž naopak retorickými figurami skutečností — a je-li pak skutečnější skutečnost než neochvějná víra? — zabravší francouzská nitra bez výjimky, to znamená nitro nejokázalejších internacionalistů. Snad jste už uhádli, že jde o francouzské přesvědčení, že Francie má mesiánské poslání.

A jak že bych neslyšel námitku? Takto: — Ale ve své mesiánské poslání věří každý velký, rozuměj, početný politický národ, nehledíc k nepočetným... —

Je to s jednou výjimkou pravda: s výjimkou Angličanů. Dostojevský, který jistě byl kvalifikován mluvit jménem hlubokých aspirací Ruska, říká tak jasně, jak jen lze, že Rusko spasí Evropu, a německé „am deutschen Wesen wird die Welt genesen“ vyjadřuje doslova totéž vzhledem k — Německu. Ale slovo „spása“ a německé pořekadlo ukazují k metafysice, kdežto francouzský mesianismus není ani zdaleka tak náročný: týká se pouhých vztahů světských. Ale právě proto, že zří k uspořádání lidských vztahů světských a také tedy k uspořádání vztahů lidských shluků, vztahů politických, právě proto, že to je mesianismus tak vysloveně laický, narážející naň lidé na každém kroku, je jim stále na očích, a uvážíme-li nadto jistou vlastnost francouzského ducha, totiž sklon pokoušet se o universální ideologické systémy, víru, že správná enunciacie všerůzných a na pohled navzájem odlehklých problémů, a správná analýsa vede neomylně k důkazu, že jsou podstatně totožné a že je tudíž možno řešit je šmahem, ačli jsme je jen správně definovali (všechny poválečné organizační plány francouzského původu jsou takto znamenány) — uvážíme-li tento sklon, a uvážíme-li dále, že soupeřné kontinentální mesianismy jsou zatím prakticky vyloučeny, pochopíme, proč se francouzská akce může zdát akcí imperialistickou.

Francouzská alianční politika

Je-li pak tento domnělý vzkaz tak význačně světský jako civilisační poslání, jímž se honosí Francie, totiž poslání definovat a opatřit spravedlnost, vytyčit sociální normy, pronášet a vyztuzit právo zabezpečit mír a pod., dojde jeho nositel brzy k přesvědčení, že je nezbytné usilovat o to skrze prostředky, které budou pravděpodobně tím účinnější, čím příbuznější bude jejich povaha s povahou vytčeného cíle: záhsahy všeho druhu, záhsahy politické, záhsahy zbraněmi nevyjímajíc.

Jedním z nejpříznačnějších znaků francouzského tisku je ona neutuchající a někdy až naivně vyznávaná úzkost, že ci-

zina Francii nerozumí, že ji očerňuje, a sotva které slovo zní kolektivním francouzským uším příšerněji než slovo „isolace“. V praktické politice projevuje se tato touha po uznání a po přátelství nezkratnou a pověstnou potřebou mít spojence. Ve francouzských dějinách nešlo vždy jen o spojení z pocitu nedostatečného zabezpečení, byly to namnoze aliance disparátní, z nichž pošlo druhdy více zla než dobra, ale i ve spolcích především obranných lze rozpoznat také onen druhý motiv, motiv mesiánský: i „protipřírodní“ spolek se samodělavým Ruskem, a jež bylo lze vykládat jako bezděčnou, ale přes to přece jen hříšnou posilu autokracie, uzavřel se snad jen s druhotným, jistě však ne zhola podvědomým úmyslem dirigovat autokracii zvolna směrem ideálů francouzské revoluce.

Francouzská psychologie před válkou.

Byla ztráta Alsaska-Lotrinska jedinou francouzskou bolestí v letech 1871—1914? Byla by jen bolestí největší? Do prohrané prusko-francouzské války byl francouzský civilisační vliv de facto monopolisovaný: v západní části evropské pevniny nepochybně, a z velké části až hluboko do Evropy střední. Pravím civilisační, ne kulturní ovšem. Francouzský stát míval sice i před tím, protivníky, a dokonce mocné protivníky, ale neměl jich francouzský politický národ — a to z té prosté příčiny, že velkého politického národa na pevnině krom něho nebylo.

S jistou licencí, ale s licencí jen nevalně upřílišenou, bylo by lze říci, že tehdejší francouzská porážka mohla být čímsi jakoby drsným zasažením Prozíratelnosti, kterým se ingenium francouzského politického národa dostalo definitivně zase z babylonského zajetí několikerých reakcí francouzského státu, které následovaly po Velké revoluci, jejíž heroická doba byla onou epochou francouzských dějin, kdy se pojmy francouzský stát a francouzský národ kryly nejdokonaleji: byla to doba, kdy slova Francie a imperialismu byla nejdokonaleji protinožná. — Pravím, že pruské vítězství tím být mohlo. Ale vítězové jsou vždy stejní, a ani tehdy, kdy snad bojovali za právo a spravedlnost opravdu, nedovedou, zvítězíce, zůstat jen přeborníky práva a spravedlnosti; neodolají pokušení vzít odvetu, a v každé odvetě je klíček — odvetu příští. — Ale význam pruského nebo chcete-li německého vítězství r. 1871 netkví v tom, že bylo vítězstvím nad Francií, nýbrž v tom, že z něho vzešlo německé sjednocení. Německo, jehož vnitřní nepokoj je podle francouzského krále Jindřicha III. podmínkou evropského míru, stalo se Říší a učinilo aspoň pokus státi se sjednoceným politickým národem. Není nejmenšího sporu, že Francie snášela nejtěžší důsledek tento, a nikoliv ztrátu Alsaska-Lotrinska. Tato ztráta stala se jen jakýmsi negativním zhmotněním francouzské trpkosti, a smutek z ní byl tedy nejzjevnější. Jako rána osudná pocítovalo se však ono sjednocení. Dosud pokládá se německá Říše za cosi jakoby přírodní omyl, a sebe menší symptom či i jen zdání symptomu (dnes na příklad ústavní spory říše se zeměmi) stačí na vzkříšení jakési zmatené naděje, že se příroda zase umoudří, že se říše rozpadne. Trvá velká a subtilní literatura — Barrès, Maurras jsou jejími přeborníky — která zkonstruovala pokušitelskou these, již lze shrnout v ten smysl, že se Německo vyznamenává vrozenou neschopností vytvořit politický národ v tom smyslu, jako ho vytvořila Francie, a nelze říci, že je to these jen vysloveně nacionalistická a ad usum imperialismu. V listech, kterým se nechtělo potírat předloňskou anšlusovou aféru ve jménu mocenských otázek, natož ve jménu francouzské vhodnosti či vhodnosti jejich spojenců — v listech po výtce tedy antinacionalistických — potírala se namnoze jakožto prohřešení proti právu národů na sebeurčení: Nešlo o připojení Rakouska, nýbrž o jeho pohlcení, o ztrátu rakouské osobitosti atd. Tak

také Německo „není“ vlastně Němectvem sjednoceným, nýbrž Němectvem pod pruskou hegemonií. Události, které se za francouzské okupace sběhly po třikráte v Porýní, ukazují, že se ve Francii věří porážku stále ještě v možnost, že se ono jho setrese.

Týká se snad tato skepse stran schopnosti stát se kdy opravdovým politickým národem jen Německa? Vzpomínám si při té příležitosti na nedávný dopis italského dopisovatele reprezentačního francouzského večerníku: pod záminkou pojednání o italských regionalismech šlo vlastně o ironisování — ironisování ostatně velice takti — všeitalského vědomí, které prý je všeitalským jen domněle, vyumělkovaně.

Francie utrpěla r. 1870 vojenskou porážku, jejímž přímým důsledkem bylo, že se stala z „první“ „jednou mezi prvními“. Samolibost tím trpěla, ale lidé, kteří možná nejsou nejhorsšími přáteli Francie, řeknou možná — a Francie jim to pravděpodobně vytkne jako zpronevěru — že úhona, kterou utrpěla tehdy samolibost, byla vyvážena tím, a víc než vyvážena, že Francie vzrostla málokdy do své „pravé podoby“ tak jako tehdy — do té, kterou prý, jak si dnes stýská, svět nyní zneuznává. Neobává-li se jí — jaká to čáka pro národ, jenž má zavést ve světě ten pravý pořádek...

Ale národové zneuznávají své štěstí stejně jako jednotlivci. Francie měla se sotva kdy za tak nešťastnou jako právě tehdy; ani snad za anglického panství se nepokládala za tak pokorěnou, ale nevkládějte do těchto slov něco, co v nich není; nevkládějte do nich zejména imputaci — kterou snad máte už na jazyku — jako bych vsouval Francii odpovědnost za to, že došlo k válce. Nevím, proč bych tajil, že mi spojenecká these o jednostranné odpovědnosti účtu nevstúpila. Ale jestli jí neuznávám za správnou, tedy zejména proto, že pomíjí onoho francouzského rozpoložení v letech 1871 až 1914, jehož vznik a jakost jsem se snažil svrchu naznačit. A trvám, že nebyť francouzského pocitu domnělé (a vnučené) inferiority, nebylo by ani války.

Jaké jsou mírové smlouvy?

Vzhledem k válečnému vzplanutí bylo toto rozpoložení příčinou leda jen tragickou; za redakce mírových smluv hrálo však úlohu, která už je mnohem méně v závěťí oblasti „mimo dobro a zlo“, a kterou lze kritizovat, aniž jsme se proto rouhali.

O mírových smlouvách bylo řečeno už mnoho zlého; spojme se rčením, že Spojenci propásli kapitální a snad jedinečnou příležitost, jak uvést pomyslně možné maximum práva spravedlnosti zde na zemi a ustavit podmínky pomyslně nejvyšší soutěže (t. j. té pravé, té jediné možné spolupráce) podle pravidla „každému tolik, co může držet, ale nic víc, než co může držet slušně svými vlastními silami“. Je pravda, že splnění těchto na oko tak dostupných maxim předpokládá ne-li andělství, tedy aspoň oproštění od odvetné touhy, zdolání pokušitelského dotírání příležitosti, jak přemoženému znesnadnit, ne-li mu znemožnit, nepravím, nabytí převahy, nýbrž soutěž à chance égale, ale to je konec konců vlastně také už andělstvím.

Nejlepší chvála, již lze mírovým smlouvám vzdát, jest, že nad nimi bděl jakýsi relativně dobrý duch, jenž zabránil, že nebyly ještě mnohem horší. Neboť mohly být vskutku ještě mnohem a mnohem horší: mohly na příklad stanovit na dlouhá léta maximum německé průmyslové a dopravní (plavební) armatury a kontingentovat německý zahraniční obchod, v teritoriální části mohly stvořit samostatné nebo aspoň autonomní Porýní a všímat si politické mapy Německa také ještě jinak, mohly vést československo-jihoslovenský koridor atd. atd. — To nejsou žádné fantasie. Takové a podobné myšlenky bloudily v hlavách, které nebyly o nic méně stát-

nické než hlava, jež zplodila prvotní představu možné výše reparací a slova „Němec to zaplatí“. Dejme na chvíli tomu, že by k některé z oněch také možných věcí došlo: nemyslíte, že by se jejich existence hájila dnes stejně vypulírovanou ideologií a vyztuženou oněmi historickými a statistickými daty, které nedovede sehnat a ukout opravdu jen ten, kdo nechce?

Gdánský koridor nezbytný? Na mírové konferenci bylo navrženo zcela jiné řešení polského přístupu k moři, řešení, které respektovalo souvislost německého území: přístup Klajpedou. Tento návrh učiněn nikoliv polským odpůrcem či „neutrálím“, nýbrž zemí přátelskou (nikoliv Francií). Nevím, proč byl odsunut. Z příčin závažných snad. Ale připustme na chvíli hypotézu jeho přijetí, hypotézu to, která jistě není mimo lidskou obraznost, a zeptejme se pak, kam by se v tom případě byly poděly nutkavé, nedotknutelné, „logické“ argumenty, mluvící pro g d á n s k ý koridor, pro jakési to přírodní, prozřetelnostní nezbytnost gdánskému koridoru!? — Připustme jinou, rovněž ne nemožnou hypotézu, s níž se v srpnu 1914 jistojistě počítalo, s ní a s žádnou jinou: Hypotézu, že spojenci zvítězí, ale spolu s Ruskem, rozumějte, s Ruskem, jaké bylo v srpnu 1914 . . . , a zeptejme se, bylo-li by Polsko tím, čím je dnes, a nebyly-li by argumenty národního sebeurčení, státní nezbytnosti, práva a spravedlnosti, kterými se dnes hájí trasa polských hranic, rozsah polského území, nebyly-li by bývaly nuceny přizpůsobit se skutečností podstatně jiným?

Nepíší tuto vsuvku z plané polemické choutky ani ze zvrácené záliby v paradoxu. Mám naopak za to, že ilustruje jisté skutečnosti, kterým vděčíme za to, že se 14 let po největší válce, kterou dějiny kdy poznaly, že se 13 let po podpisu smluv, které měly být tečkou za „tou ze všech poslední“ — a dost! — mluví o míru jen jako o možnosti konec konců také možné.

Vykládat mírové smlouvy tak jako by osvobození dotud nevolných národů bylo jen jakýmsi vedlejším výrobkem světové války, bylo by hůř než křivdou, bylo by hloupé. Spojencům neslo jen také o to, nýbrž to bylo jejich vůdčí linií. Nedovedli se však zhodnotit odvetných myšlenek, ani neodolali pokušení využítovate situace a podržet poražené na dlouho, ne-li navždy v postavení činitelů aspoň neplnocenných. O to přičiňovali se všichni bez výjimky, ale každý jiným směrem: tudy, odkud jim předválečná soutěž vadila nejvíc.

Máme-li na mysli územní dílo mírových smluv, mineme se asi sotva s pravdou, řekneme-li, že je kompromisem mezi požadavky kladenými těmi, v jejichž prospěch měly územní změny být provedeny — z těchto žadatelů byla m. j. Itálie, a co do rozsahu nároků nebyla poslední — a odporem poražených. Není žádným tajemstvím, že v serii oněch soubojů byla Francie na straně pohonu, Anglie a Spojené státy na straně brzdy. S výjimkou italských hranic, které jsou výslednicí složitějšího rovnoběžníku sil, lze říci, že konečná nová mapa Evropy představuje grafii maxima dosaženého „pohonem“ Francie na „brzdě“ Anglie-Amerika. Ono „přes moc“, jehož se podle známých výtek dostalo zvětšeným a novým státům, jde nepochybně na vrub Francie. Myslím, že územní ztráty, kterých Německo utrpělo, n e j s o u nejpodstatnější jeho úhonou, a to, co jsme napsali svrchu o francouzské ztrátě Alsaska, platí, myslíme, nyní také pro Německo, třebaže vklínění Polska je na příklad následkem své věčné povahy „zmenšením“, hlásím se jaksí křiklavěji, dorážlivěji a nezapomenutelněji, než jak tomu bylo s Alsaskem. Ale Francie také se dala hypnotisovat touto územní ztrátou, Francie také v ní viděla jakoby sumu svého „zmenšení“, jež tkvělo z větší části jinde než tu. Vidí-li Německo hlavního, ne-li

jediného strůjce svého znehodnocení ve Francii, je to ironické, ale je to pochopitelné, a dokud bude trvat ona všeobecná deformace myslí, která je příčinou, proč národové kladou svůj prestiž především do nedotknutelnosti svého území a počtu svého obyvatelstva, proč odpouštějí všechno spíš než ztrátu aťsi jen parcelky tohoto hmotného výrazu své suverenity a nezávislosti, dokud potrvá tato deformace kvantitativního patriotismu, dotud bude málo naděje. Ten, kdo proti této deformaci zareaguje první, vyhradí si v dějinách „organizace míru“ kapitální postavení. Od koho se toho nadít spíše než od některého z oněch nových států, které, právě proto že nové, oné deformaci nenávratně ještě snad nepropadly? Nepokouší tato úloha nikoho?

Psychologický výklad francouzských snah dostat — pro Polsko, dejme tomu — co nejvíce, je snadný, a bůhví, byla-li o mírové konferenci polská lačnost pověstná! Německo bylo poraženo, ale pocit, že je Německem ohrožována, Francii proto ještě neopustil. Jakmile se vítězné opojení rozptýlilo, byl tady zas. Elie Faure praví kdesi, mluvě o Francii: — Jak se chcete dopídit duše tvora — duše ostatně tak prosté — jenž se po rozptýlení vítězného omámení poraženého nepřítelů vždycky bojí, a jenž se nikdy nebojí toho, kým byl poražen, protože tomu jeho marnivost nedopouští? — Naopak, pokořený furor teutonicus jevil se jí permanentnější latentní hrozbou než kdy před tím. Jestli jsem přesvědčen, že poražený protivník svou porážku nikdy neztráví — a Francie byla o tom přesvědčena od první chvíle a zejména v první chvíli — že se z ní ničemu nenaučil, že zůstal, jaký byl (což v důsledcích znamená, že v š e c h n o zůstalo podstatně jako bylo), že tedy vše, bez výjimky vše, co musil vydat, se dá z druhé strany udržet zase jen mocí — pak odolám sotva prvnímu reflexu, to jest pokušení uložit mu co nejtěžší podmínky. Zároveň však vím, že čím těžší podmínky, tím větší také odvetná touha poraženého. Tím větší tedy potřeba zabezpečit trvalou převahu sobě: další otočení šroubu atd., je to jakýsi bludný kruh. Myšlenka nabytí nerozlučných spojenců plyne odtud jaksí automaticky, nehledíc k atavistické francouzské potřebě „mít spojence“, na niž jsme poukázali svrchu.

Tato potřeba byla po válce možno-li ještě naléhavější než před tím, a to nikoliv jen se zřetelem na Německo. Francouzská situace nebyla po válce o nic prostší než před ní — a zase nikoliv jen k vůli Německu — byla naopak složitější, a vzhledem k dalekým perspektivám, t. j. vzhledem k úloze dokonce choulostivější: Neboť byly-li ústřední mocnosti jednak zatím groggy, jednak definitivně knock out, povstalo zatím sovětské Rusko, a už tehdy se netajilo, že má velikou chuť stát se rovněž Poslem, vejít také mezi rozhodující mocnosti, a neslo nota bene Poselství, které je doslova protikladem úlohy francouzské.

A což Itálie? Do války byla Itálie velmocí jen, smím-li tak říci, čestnou — tak jako jsou čestní členové spolků; nyní měla pro sebe titul nejen význačného spolubojovníka za právo a spravedlnost, nýbrž také ještě hmotné dovršení italské jednoty. nehledíc k tomu, čeho se jí dostalo — navíc. Pravda, fašistická nacionalistická náruživost, mussoliniovský „ocelový zákal“ se tehdy ještě nepředvídal, dokonce ani netušily, ale příběhy na mírové konferenci, už tam, nabádaly k pozornosti. Nový sok v dohledu. I bez oněch včasných a několik měsíců po podpisu mírových smluv se splnivších předzvěstí, že Amerika zajde zase pod stan a Anglie že neodolá tradičním svým sklonům dělat insulárního „bezpředsudečného“ arbitra, není ostatně vyloučeno, že anglosaské „láchage“ nebylo ani tak z historické determinace, jako spíše možná z předvídaní následků některých, nemusím říkat jakých, teritoriálních úprav, kterým Anglosasové sice brzdili — viz mimo jiné a z nejno-

vější doby článek Lloyda Georgea v „News Chronicle“ — ale jichž neubrzdili, aťsi z únavy, ze znechucení, z fatalismu a trochu snad také proto, že si tím mohli sami sobě omluvit ono své odsednutí, které jim bylo aťsi snad jen podvědomě ze všeho nejsympatičtější), i bez oněch předzvěstí, pravím, byla uvedena fakta — Rusko, Itálie — sama už s to povzbudit francouzské státníky, aby se starali včas o náhradu, resp. preventivní kompensace. Tak se stalo, a se zřetelem k tradiční francouzské „linii“ nemohlo se stát jinak, aniž se nespáchalo cosi jako francouzská velezrada.

Smysl francouzské spojenecké politiky.

Francie působila na mírové konferenci jako šampion „malých“ států; ale Francie působila také, a už na mírové konferenci, jako jádro spojeneckého systému s přičtenou francií o u z s k o u u funkcí. (A znovu jsem tu nucen požádat, aby se má slova nepřetěžovala: neznamenají, že Francie jednala jen a jen z egoismu, znamenají toliko, že nejednala z jakéhosi absolutního altruismu, a vzhledem k tomu, že se tento pokus snaží vykládat francouzskou politiku ne jako politiku hegemonie a imperialismu, nýbrž důsledně jako politiku francouzského přesvědčení mesiánského, není v právě napsaném předvěti ani té nejmenší hanlivé imputace.) Ale pokus o porozumění neznamená ještě souhlas. Nevyslovili jsme s cizími pohybkami souhlas ani pak, když jsme jim porozuměli, když jsme pro ně nabyli pochopení. Budiž však, že je schvalujeme: ani pak ještě neznamená náš souhlas výlučnost, natož že by zahrnoval schválení metod, pro něž se ten onen rozhodl. Můžeme věřit, že Francie je ramenem Prozřetelnosti, či aspoň že jejího působení nelze postrádat, a přes to trvat, že metody, pro které se rozhodla, jsou scestné.

Francie vybudovala tedy spojenecký systém, jehož základní myšlenka byla prostá: s Ruskem jako se spojencem počítat už nelze, je tedy třeba najít náhradu. Na první pohled by se bylo dalo říci — a Francie se touto myšlenkou po jistou dobu vskutku také kochala — že vzhledem k své akci na evropské pevnině našla dokonce něco lepšího než náhradu: systém mohl se jevit — a vskutku se také jevil — jako nejlepší ze všech myslitelných systémů: úhrnná mohoucnost francouzských spojenců byla značná už s počátku a opravňovala naději, že poroste; zájmové společenství ručilo za jeho soudržnost, ale žádný ze spojenců nebyl ani přibližně tak silný, že by se Francie měla proč obávat něčeho, čeho možná zakusila s Ruskem nejednou, to jest nezbytí svolovat k důsažnějším kompromisům své obecné politiky.

Uhájí francouzský blok mírové smlouvy?

Bezprostřední, stálou a jaksi každodenní úlohou bylo a jest střežit stav zavedený stěžejními ustanoveními mírových smluv, především stav teritoriální, ale nikoliv jen jej. Dnes lze bilancí už přehlednout: aktiva francouzského bloku (napříště budu užívat tohoto rčení přes to, že znám dobře námitky proti jeho věcnému oprávnění, ale je to stručné, a pak... rozumíme si, není-li pravda?): hranice zůstaly nedotčeny, sovětské Rusko zůstalo doma, a dokonce uzavírá s Francií, Polskem a Rumunskem smlouvy o neútočení, mír nebyl porušen; nezapomínejme na jedno druhotné aktivum: německo-rakouský pokus o celní unii ztroskotal.

Pokud se týče zachovy hranic (a zachování míru, lze-li dnešní stav nazvat mírem), nelze přirozeně toto aktivum kontrolovat, protože se nedostává protidůkazu, že by tomu bez francouzského bloku bylo jinak; pokud se týče věci sovětské, není nejmenší pochyby, že případné smlouvy o neútočení nebudou v žádné příčinné souvislosti se zřízením „východní fronty“, to jest polsko-rumunského spolku, jenž je jednou ze „zásuvek“ francouzského bloku, a zůstalo-li Rusko ve svých hranicích, není to žádným důkazem, že je od války s Polskem hodlalo kdy překročit.

Ale mírová smlouva není jen územní rozhraničení; územní změny jsou pouze nejokatější známkou mírových smluv, jakýmsi zpopularisovaným zobrazením vítězství (a porážky). Do jaké míry podařilo se Francii uhlídat mírové smlouvy jinak? Uhlídala je stran okupace Porýní? Uhlídala je, nepravím stran obnosu (vím, že smlouvy žádný přesný obnos výslovně nestanovily), nýbrž stran principu reparací? Uhlídala je stran své původní a až do nedávných týdnů udržované koncepce německého odzbrojení? Namítne-li se, že tu šlo vesměs o dobrovolné ústupky, o důkazy mírumilovnosti, odpovím, že nejde o tuto otázku (nehledíc k tomu, že dobrovolnost některých z těchto ústupků platí jen cum grano salis), nýbrž o všeobecně připuštěnou skutečnost, že mírová smlouva doznala řady více méně pokradmých revisí de facto.

Obraťme se jinou stranou: ideálem francouzského bloku není přece dělat hlídače na věky, neboť kdyby to jeho ideálem bylo, kdyby toliko truchlivě mnil, že mu nic jiného nezbyvá, bylo by nejlíp hodit hospodářské, odzbrojovací, federální plány do ohně a už o nich nemluvit; bylo by to nejen to nejlepší, nýbrž to jediné poctivé. Francouzský blok jistě si vytkl v první řadě jakési poslání mravní: to jest, přispět ke vžití stavu, jehož neporušitelnost prohlásil za svou doktrinu, způsobit, aby se tato jeho věc stala ne-li také věcí neutrální a druhých bývalých Spojenců, tedy aspoň jakýmsi neutrem. Docílil toho? Názory o neporušitelnosti mírových smluv rozcházejí se dnes i v zemích tvořících francouzský blok, a je-li jaký zbytečný dodatek, tedy odpověď na otázku, které strany ubývá a která roste. Tomu se říká hospodařit od deseti k pěti.

Přes to přese vše došlo k Locarnu (a později k pařížskému paktu): oslavilo se jako velký krok dopředu, jako velká naděje, a veřejné projevy v zemích francouzského bloku nebyly jistě z nejvlažnějších, ale strážce se — zesílily. Začalo se mluvit o hospodářské spolupráci, přešlo se na ještě poutavější téma evropské federace, došlo na formulaci Briandových podnětů, na Tardieuův plán č. 1, na Tardieuův plán mírové organizace a odzbrojení č. 2 atd. Všem těmto plánům dělala patrona solidárně koalice, kterou ani nenapadlo zastírat, že jest nejodhodlanějším a později vlastně už jen jediným garantem stavu vytvořeného mírovými smlouvami a dávající jasně najevo, že nedopustí na tento stav ani v celku, ani v částech, ani v podstatě, ani v podrobnostech, že tomu nedopustí, pokud na ní jest. Nejen to: i jen poněkud hlubší analysou, a s bystrostí i jen průměrnou, bylo lze objevit, že všechny ony z francouzského podnětu vzešlé plány hleděly ovšem k zabezpečení míru, ale míru, jenž měl být jen jakousi vrcholnou a nad jiné spolehlivou stráží, jakýmsi automatickým garantem onoho právě stavu, k vůli němuž trvá francouzský blok. A potom se divte, že přivítání bylo podle toho. — Výsledky jsou známé; jiná je, je-li tato serie nezdařených a na tomto základě neuskutečnitelných pokusů o evropskou či dokonce universální mírovou organizaci uzavřena. Obávám se, že nikoliv, a téma je bohužel časové. Po každém nezdařeném pokusu, po každém odmítnutí napíjala se situace o něco víc. Vypočítejte si, kam nás to může dovést.

Nuže, otázka jest, nebyla-li s Locarnem a tím spíše s pařížským paktem zmeškána výjimečná příležitost projevit důvěře důvěru, to jest prokázat, že ji dovedeme nejen požadovat, nýbrž také mít. Francie byla by zůstala nejsilnější i přes projev, že také ona pokládá systém zvláštních aliancí za neslučitelný se systémem „Evropa“. Jakým způsobem to projevit? To není mou věcí; ale jistě ne tím, k čemu došlo, to jest nepřetržitým, metodickým stupňováním soudržnosti a výlučné intimity uvnitř francouzského bloku.

Richard Weiner (Paříž).

poznámky

Prosba k Hradu

Náš nedávný článek o Malé dohodě způsobil zásluhou roz-
zuřených devotníků pobouření, kterého jsme se věru nenadáli,
poněvadž obsahoval věci, jež musí býti tak jasny každému člo-
věku se zdravým rozumem a trochou paměti, že jsme se až
rozmýšleli, máme-li sepsovat takové samozřejmosti. Ostatně,
kdo četl pozorně projevy Benešovy a Masarykovy, mohl z nich
vyčísti celkem vše, co bylo v našem článku obsaženo: Beneš
se vyslovil, že naše dosavadní cesta byla přerušena a že mu-
síme nastoupit novou, a Masaryk znovu vyjádřil ideál evrop-
ství jakožto ideál hlavní a dal najevo skepsi o hospodářském
významu Malé dohody. V rozhovoru se zástupcem Reuterovy
kanceláře pravil: „Kdyby mně bylo třicetpět let, udělal bych,
seč mé síly jsou, abych pomohl k proniknutí myšlenky utvoření
spojených států evropských.“ A na otázku, může-li Malá do-
hoda nahradit bývalou hospodářskou jednotu Rakouska-Uher-
ska, odpověděl: „Malá dohoda nemůže tu býti plnou náhra-
dou, poněvadž není tak stejnoměrně vyrovnána a je převážně
zemědělská. Problém musí býti rozřešen smlouvami mezi všemi
státy.“ To také byl v podstatě obsah našeho článku. Že se
Masaryk a Beneš vyjadřovali rezervovaněji než my, to je po-
vinností jejich úředního postavení. Kdyby však novinářům ne-
mělo býti dovoleno vyjadřovat se s větším temperamentem a
svobodou než zahraničnímu ministru, kdyby nebylo jim do-
voleno jeho výklady doplňovat věcmi, jež on říci nemůže, mohli
bychom vydávání demokratických novin zastaviti a nic by-
chom neztratili, leda voličstvo, které by pro poučení a pro
svobodnější slovo se utíkalo k opoici. Ale některým lidem,
jejichž talent stačí jen na redaktorství v některé úřední kan-
celáři a kteří jsou tak vysušení, že by tam svou osobnost a
svou pátravost nemusili nijak potlačovat, je patrně právě toto
ideálem. Dějí se už i pokusy, abychom také před projevy hitle-
rovského teroru musili uctivě držet hubu. Jsou demokraté,
kteří, kdyby jim byla dána volnost, zahubili by demokracii du-
chem oficiálnosti, ale potom by se srdečně divili, jak to, že
tato jimí takto spravovaná demokracie nemá pro nikoho při-
tážlivosti.

Tyto kruhy právě spustily velký poplach nad naším člán-
kem, a poněvadž jsou poníženy jedním směrem, byly, aby si
ulevily, hodně hrubě směrem jiným, totiž k nám. Výtečný pří-
klad této dvojaké činnosti podal p. poslanec Hrušovský člán-
kem v „Českém slově“. Domnívá se v našem článku shledávati
touhu po paradoxech. Bylo by dobře, aby někdo z kulturní
rubriky „Českého slova“, až bude mít trochu volného času, vy-
světli politikou tolik zaměstnávanému panu poslanci, že zřejmě
učinil politováníhodnou přestávku v sebevzdělávání, co to
vlastně paradox je. Prokázal by mu tím tu službu, že by ho
uvaroval aspoň užívání cizích slov na nevhodném místě. Račte
odpustit, pane poslanče, že jsme si dovolili vzdychnout za za-
cházejícím evropským ideálem. Není naše vina, že se Vám to
teď nehodí. Ale zaručujeme se Vám čestným slovem, že to
není paradox, abyste mohl býti kliděn. Račte nám dále od-
pustit ten fakt, že naše politika v posledních letech usilovala,
jak všichni víme, o jiné cíle, než o další vybudování Malé do-
hody, a že tedy každý, kdo má oči otevřeny, musí konstatovat
vnučený obrat.

Ačkoliv jsme ve svém článku několikrátě výslovně řekli, že
zahraniční ministr v dané situaci nemůže nic jiného dělat než
věnovat se upevnění a rozvoji malé dohody, a ačkoliv jsme ho
předem brali v ochranu proti výtkám i s evropského stano-
viska, říkáme, že evropskou politiku, po které toužíme, nemůže
dělat sám, když k ní zatím nikdo jiný nemá chuti, byl náš člá-
nek vyložen jako „modrý arch pro Beneše“ a „Dolchstoß von
hinten“. K tomu horlivci připojili úpěnlivou výzvu, aby Hrad
konečně tlustou čarou se oddělil od „Prítomnosti“ a aby ve-
řejně ji zapřel. Ke kterémužto prosbě se srdečně připojujeme. Z to-
ho, že nám někteří lidé nadávají hradních žurnalistů, nepo-
chází nic dobrého ani pro Hrad, ani pro nás, a jsme tím už
unaveni. Hrad nemůže odpovídat za naše názory, a my zby-
tečně přicházíme do podezření, že jsme podobni p. Hrušovské-
mu a jiným oficiosům. Horlivci jednak se obávají, že jejich
monopol na devotnosti je ohrožen, a jednak se asi domnívají,
že, až nás Hrad od sebe odpudí, bude uprázděno teplé místeč-
ko, kde se sami budou moci lisat. Ať se tedy těší. Opravdu
i podle našeho mínění, aby nebylo dalších nepříjemností, měl
by t. zv. Hrad vydati prohlášení, že s námi žádných styků
nemá, že naše názory svou autoritou nepodpírá, a vůbec vy-
líčit pravdivý stav. Žádné místečko se ovšem neuprázdní, a
horlivci budou v tomto zklamání. Hrad je od nás oddělen

všemi tlustými i tenkými liniemi, jichž si kdo může přát. Sna-
žíme-li se podporovat Masarykovu a Benešovu politiku, které
považujeme za nejpotřebnější muže pro tento stát, je to naše
věc, kterou nám nikdo nemůže zakázat. Ale abychom tak dále
mohli svobodně činit, bylo by opravdu dobře, aby Hrad staré
mistry devotnosti nebo nové kandidáty na toto postavení zá-
daným veřejným zavržením nás uspokojil. —fp—

Hypnotisér se mylil

Ve své přednášce, proslovené na známém debatním večeru
o kritice (man unterhält sich weiter über Kunst) dal Otokar
Fischer k lepšímu tuto pravdivou anekdotu, která, jak pravil,
charakterizuje „jeden znak nezbytný v každé kritice“; citují
jeho slova podle posledních Rozhledů:

„Jeden kritik byl ve společnosti, kde se prováděly experi-
menty; a tak ho vyzvali, aby také jednou byl mediem. Usedl
do křesla a před očima mu začali dělat indické hokuspokusy,
třel mu končetiny a za nějakou chvíli hypnotisér pronesl hro-
bovým hlasem: „Vaše pravá ruka už je docela nehybná, že
ano, že je vaše pravá ruka nehybná?“ Načež uspávaný pově-
děl: „Ano, a noha také.“ Uspávač zakroutil nevládně hlavou,
protože na nohu se neptal, a uspával dál. Za chvíli přešel své
oběti magickým hmatem přes víčka a konstatoval: „Vaše oči
jsou těžké, nemůžete je otevřít, už spíte, že ano, že už spíte?“
Načež ten, který měl už spát, polohlasem odvětil: „Ano. Spím.
Totiž, skoro spím.“ Tohle „skoro“ však magnetiséra do té
míry rozhorlilo, že polodřímajícího indignovaně probudil a pro-
hlásil: „S vámi nic není, vy jste kritik, vás neuspím.“ — Ano,
taková je morálka této episodky: kdo je kritik, ten se nedá
uspát. Je to snad k smíchu, ale je to také hrozné smutné, ne-
nechat se uspat; zachovávat si kousek bdělého intelektu
i tehdy, když naše smysly jsou omámeny; my kritici, i když
vychutnáváme plnými doušky rozkoš nebo krásu, i při tom
si ještě vydáváme počet ze svých sensací, ještě srovnáváme,
ještě říkáme „také“ a „skoro“ a „do jisté míry“; my kritici,
i když je dav stržen hromadnou sugescí, usilujeme uchovat si
krok podle rytmu vlastního srdce; my kritici, i když budem
na smrtelném loži, budeme ještě to své umírání analyzovat.

Prosím za prominutí, ale tu pravdivou anekdotu je třeba
trochu opravit; hypnotisér se mylil: ten uspávaný pán totiž
nebyl kritik. Aspoň ne pořádný a plnokrevný kritik. Chceme
totiž předpokládat, že by se pravý kritik v řečené situaci ne-
zajímal egocentricky o svou pravou nohu ani o svá těžká
víčka, nýbrž o to, co se kolem něho děje. Na příklad že by
pozoroval falešný pathos toho hrobového hlasu, dryáčnictví
těch sugestivních otázek a varietní kejkle „magických hmatů“;
že by si do poslední chvíle neuprosně uvědomoval to drama-
tické ani, to tragické střetnutí kýčářského komediantství hyp-
notisérova s vírou a pochybami diváků, fascinovaných děsem
z tajemna. T o h o t o kritika by asi bylo také těžko uspat, ale
ne proto, že by věnoval zvláštní pozornost sám sobě a své noze,
nýbrž proto, že by kriticky pozoroval c e l o u skutečnost... až
po její metafyzický dosah. Teprve tento kritik, pane, by
reagoval jako celá a vyzrálá, jako aktivní osobnost, protože
by nebyl hypocondricky rozpolcen mezi vnímání světa a sebe-
pozorování. T e n t o kritik by se asi v hodinu smrti nezaměst-
nával jenom analysou svého vlastního umírání; spíš by se
ještě díval na lidi kolem sebe, na jejich lásku a únavu, a
snažil by se jim pokynout. A t e n t o kritik by o tom, co se
zájmem poznává, užíval zpravidla určitějších a závaznějších
pojmu než „také“ a „skoro“ a „do jisté míry“; nebyl by mu-
žem výhrad, nýbrž mužem poznatků. Není žádná skoro-sku-
tečnost ani také-skutečnost, pokud nám jde o něco víc než
o pouhý mínění a domnívání; což, trvám, je právě základ
veškeré kritiky.

Obávám se, že tady nejde jen o rozpor v definici kritiky a
jejích znaků, nýbrž o věc podstatnější: o samo pojetí úkolu
a poslání kritiky. Karel Čapek.

„Většina“

Demokracie vykládá se jako vláda většiny. Kdo má většinu,
vládne. Ve státech, ve stranách, v jiných institucích, pokud do
své správy neberou i zástupce menšiny podle poměrného za-
stoupení. Většina má moc, i když vždy pravda nemusí býti na
její straně. Moc většiny bývá tak silná, že působí přitažlivě
i na ty, kteří by jinak neměli mnoho důvodu jíti s majoritou.
Vidíme to často v našich politických stranách. Bylo by v nich
daleko lépe a daleko zdravěji, kdyby v nich bylo více lidí, kteří
by měli odvahu jíti proti dočasné většině a vládě ve straně.
Ale mnoho lidí jest závislých na straně; takových, že chladně
počítají s tím, že, půjdou-li s většinou, dosáhnou splnění svých
přání, svých tužeb; je-li chléb opoiců trpký, platí to tím spíše

pro opozici v politických stranách; neúspěch jakékoliv opozice v našich politických stranách nevyplývá jen z toho, že by tyto opozice neměly pravdu, ale z toho, že majorita ve straně má v administrativním, tiskovém aparátu a finančních prostředcích takovou převahu, že dovede potlouci každou opozici. Tato skutečnost jen potvrzuje přesvědčení, že není dobře si zahrávat s většinou ve straně. Ve straně není prostě ochoty postavit se proti většině, i když často tato většina jest fiktivní. Často se totiž stane, že se koná schůze, která vyzní jednomyslným souhlasem s politikou strany a lidé se rozcházejí ze schůze hubující na mnohou věc ve straně. Lidé na „poměry ve stranách“ hubují mezi sebou; málokdy tato nespokojenost prorazí ve větším měřítku a stane-li se tak, najde se vždy někdo, kdo dovede nepřipraveného opozičníka dobře řečnický odbyt. Mluvíme-li s politiky, jsou nespokojeni s mnohým, co vidí ve svých stranách. Ale to jen důvěrně. Na venek jest udržováno zdání, že ve straně jest vše v pořádku. Vystoupí-li někdo, a řekne, že to v pořádku není, vystoupí proti němu mnohdy i ti, kteří v soukromém rozhovoru by se s ním v mnohém dohodli.

Ale tito lidé považují za pohodlné jíti za majoritou. A měli se něco ve straně, tvoří kolotající střed, moudře vyčkávají, kdo bude mít většinu a připojí se k němu. Pak se ovšem tváří, jako by od počátku měli své pevné přesvědčení. Není ve stranách ochoty jíti proti proudu, protože plout s proudem jest pohodlné. Většina dovede dáti velmi mnoho; jíti s menšinou znamená riskovat snad vše. A tak většina kazí dobré mravy ve straně. Výhody, kterých může nabýti ten, kdo jde s tím, kdo jest ve straně u moci a trnitá cesta těch, kteří nechtějí jíti s opozicí, stojí proti sobě tak ostře, že lehce mnohého zlákájí. Pohodlnost jít s mocí ve straně jest tak velika, že většina ve stranách jest silnější, než to odpovídá skutečnosti. V. G.

politika

Franta Kocourek:

Ze života Třetí říše

Berlín v březnu 1933.

Tragedie o bitvě na Marně.

Listujete-li německými časopisy, setkáte se nápadně často se jménem francouzské řeky, která znamenala konec německého postupu na Paříž a radikální obrat světové války. Bitva na Marně se stala v Třetí říši jednou z nejsilnějších aktualit. Až k Marně jsme došli, od Marny jsme byli zatlačeni — ale k Marně se zase můžeme vrátit, budeme-li silní a jednotní: to je stručně vyjádřená podstata této aktuálnosti. Silní a jednotní bez marxistů, bez židů, bez pacifistů a podobných zrůd, které je třeba bezohledně vyhladit.

Bitva na Marně nezůstala omezena na elegické články. Dostala se i na divadelní prkna. Paul Joseph C r e m e r s napsal hru „M a r n e s c h l a c h t“ o sedmi obrazech. Hrál ji v Berlíně mannheimský divadelní soubor, v únoru tohoto roku, v době prvních červánků hitlerovské svobody. Vyprodané domy mannheimských nemohly zůstat bez vlivu. A tak se hry rychle a s neobyčejnou pílí ujalo divadlo A m N o l l e n d o r f p l a t z, které ji uvedlo před několika dny znovu na oči berlínského obecnstva.

Půjďme se podívat. Než se zdvihne opona, poslechněme, co říká autor o námětu své úspěšné tragedie:

„Je na světě málo národů, jejichž dějiny by se daly srovnat s našimi. Ale je mezi nimi také sotva národ, který by se uměl z vlastních dějin tak málo poučit. S tímto uvědomením byla napsána tato dramatisovaná tragédie nejmladších německých dějin, s co možno nejmenším ohledem na tak zvanou uměleckou vynalézavost a politickou tendenci. Tendenci napsaly samy dějiny. Německý národ, německá armáda, německá fronta od generála až k poslednímu muži, vyhráli bitvu na Marně. Ale vrchní vojenské velení v nešťastném spojení s osudnými opatřeními bitvu na Marně prohrálo... Tato bitva byla po dramatických obrazech 9. září o polednách rozhodnuta ve prospěch německých zbraní, jak konstatuje mezinárodní historický materiál. Skoro v téže minutě se objevuje oberstleutnant Hentsch, důstojník vrchního vojenského velitelství, poslaný z Luxemburgu, a nařizuje ústup. Fronta tvrdí, že má vítězství zajištěno, vrchní velitelství věří, že musí

zabránit ústupem katastrofě. Fronta se podřídila rozkazu: tragédie disciplíny, tragédie povinnosti a přesvědčení, chcete-li: tragédie německého charakteru... To je hybná mravní síla tohoto díla: německý národ se sám zasloužil o své největší vítězství. Tento národ může být vždy jen vlastní záchrance a ničitel, blaze mu, když pochopí sílu a velikost tohoto poslání...“

Opona jde vzhůru. Jsme v německém generálním štábu. Dva důstojníci přijímají střídavě hlášení situace. Vzniká mezi nimi debata, hodnotí postup jednotlivých armád, pochodujících na Paříž. Píše se 30. září a von Kluck už stojí tak blízko města světlu, že se německé vítězství jeví dílem několika málo dní. Telegraf hlásí úspěch za úspěchem, a aby z toho mohl mít divák názornější představu a tím větší radost, přitahují sem důstojníci velkou operační mapu, na níž jsou zakresleny poslední posice francouzské a německé.

Šéf generálního štábu von Moltke si dává vykládat situaci a rozvíjí se svými důstojníky odbornou rozpravu, demonstrovanou podle zásad Komenského přímo na mapě. Když skončí první obraz, je na oponě promítnuta barevná mapa s posicemi 1. srpna, aby divák byl odborně připraven na děj následujícího obrazu a mohl s větším uspokojením vychutnávat rozruch, který vyvolává Kluckův rychlý postup na francouzské straně. Obecenstvo debatuje s očima upřenými na tuto mapu, studenti přede mnou mluví o posicích na bojišti u Marny, jako by to byla šachovnice.

V druhé přestávce máme příležitost studovat na transparentu v oponě posice německých a francouzských armád u Paříže dne 4. září. Opět jsme svědky debat v německém generálním štábu, von Moltke přichází ze své pracovny mezi důstojníky a říká radostně vzrušen: „Paříž! Paříž! To je hudba pro mé staré uši.“ Zanedlouho ztrácí dobrou náladu. Není také divu. Generál von Kluck postupuje na jih a nechává Paříž stranou. Depеше hlásí začátek bitvy na Ourcq, v zádech Kluckovy armády. Dramatičnost situace roste. Právěmu německému křídlu hrozí odříznutí od centra. „To by byla katastrofa,“ praví Moltke a propadne se ještě hlouběji v křesle před operační mapou.

Telefon zvoní. Je to jeho Excelence von Bülow. Prozrazuje zachycený Joffrův rozkaz ke generálnímu útoku všech francouzských sil proti celé německé frontě. V postupu děje se prohlubuje tragika, jejímž divadelním nositelem není žádná z jednajících osob, ale jistý prostor na operační mapě. Je to divadelní novinka, kterou nutno přičíst k zásluhám německého militarismu a imperialismu, protože ten jí dostal na jeviště: dramatis persona není ani Herr von Moltke, ani oberstleutnant Hentsch, ani důstojník Tappe. Dramatis persona je mezera, která vznikla mezi německou první a druhou armádou, to jest mezi Kluckem a Bülowem, mezera, jejíž zvětšování je zlověstnou předzvěstí německé porážky.

Moltke, pln úzkosti, dává Tappenovi otázku, jak široká je vzdálenost mezi první a druhou armádou. Tappen přistupuje k mapě s kružidlem, měří a hlásí: dvacet, nejvýše dvacet pět kilometrů. O něco později přistoupí znovu k mapě a po manévru s kružidlem řekne hlasem nalomeným národní tragikou: „Vzdálenost měří teď“ padesát kilometrů, excellence.“

Po tomto konstatování jde hledištěm vlna vzrušení. Rozhlédněte se po obecnstvu a uvědomte si, oč jde: jsme už opravdu v Německu zase tak daleko, že pirátské přepadení jedné nevinné země, pochod přes třetinu jiné země, která si války nepřála, a obléhání jejího hlavního města je nám zobrazováno, jako by šlo o nějakou chvályhodnou trestnou výpravu na smečku lupičů. Vojenští profesionálové se rozhodnou k válce, drtí žoldněrskou botou, ohněm, olovem a plynem dvě opravdu mírumilovné země, narazí proti svým důkladným výpočtům na odpor, zastaví se před zdí zoufalých obránců, jsou odraženi, zatlačeni na ústup, — a místo upřímné zpovědi hrají dramata, v nichž berou pirátskou útočnost

za samozřejmý základ a skřípají zuby nad tragikou toho, že se německým armádám nepodařilo rozdupat Paříž a obsadit Francii. Bitva na Marne: jaká příležitost ukázat tragiku skrytou v každém takovém šilném plánu, jako byl Vilémův, Moltkeův, Mackensenův, Schlieffenův plán? Snad by nebyl pohled na dnešní Německo tak málo nadějný, kdyby se v čelo vítězné obrody nestavěli vesměs lidé proslavení válečnickým pangermánstvím a věrní jeho zásadám. Ale když stojí na dvou nejvyšších místech hlasatel odvety Adolf Hitler a jeden z pilířů císařského Německa General-Feldmarschall von Hindenburg...

Opona se zdvihá nad šestým obrazem. Píše se 9. září 1914 a děj se odehrává v nejtragičtějším prostoru moderního Německa, v mezeře mezi 1. a 2. armádou.

Nač se může těšit kultura.

Paul Joseph Cremers jistě nebude dán na černou listinu autorů, jejich pečlivý soupis a pronásledování patří k prvním starostem nově založeného Goebbelsova ministerstva osvěty a propagandy. Rozmnožme trochu sbírku příkladů z kulturní fronty Třetí říše.

„Je škoda ztrácet slova o ceně nebo lépe řečeno bezcennosti tohoto společenského kusu, naplněného kulhajícími a šroubovanými debatami,“ píše divadelní kritik ústředního hitlerovského večerníku „Angriff“ o dramatu Gerhardta Hauptmanna „Před východem slunce“. Autor této hry je znám. Stojíme úžasli před skutečností, že se tento muž provolal „knížetem básníků“ přítomné doby, že si zahrál na zplnomocněnce německé duchovnosti. Jenom hra Otto Gebühra a Charloty Gerdas učinila snesitelným tuto „večerní zábavu“... Jejich hra zaháněla — jen v době jejich vystoupení — spánek s očmi obecenstva...“

Letošního roku oslavoval berlínský rozhlas desetileté jubileum. Při přehlídce činnosti se jeden z hnědých rozhlasových odborníků zamyslí a vyjádří svůj dojem takto:

„Je příznačné pro ducha, který vládl deset let v německém rozhlase, že první básnická slova v berlínském rozhlase byly verše žida Heinricha Heine (proloženo kritikem). V tomto znamení se také pokračovalo. Rej žijících „německých“ (psáno „daischer“) básníků zahájil Mosseův kritik Tageblattu Alfred Kerr, který nyní ve Švýcarsku cvičí se svým synáčkem Tellem střelením do jablka pro nastávající jím propagované Světové divadlo. Alfred Kerr zatahl do rozhlasu Eduarda Jakoba z téhož světového listu a ze spřízněného „8 Uhr-Abendblatt“ přitáhl Hasenclevera. K nim se přidružili Toller, Zweig, Weinert, Flamm, Kersten, Claeser, Schönlanck, Fred Hildebrandt, Balder Olden, Paul Zech a jiní. Deset let se směl tento literátský národ roztahovat v berlínském rozhlase. Ale desetileté jubileum už jim nebylo dopřáno zažít v rozhlasovém domě. O to se postaral národní socialismus. Konec rudého rozhlasového desetiletí je začátek nové rozhlasové epochy, která byla zahájena ne verši Heinricha Heine, ale otrásajícími, ze spánku probouzejícími slovy Adolfa Hitlera.“

Na dlouho konec veršům Heinovým, na dlouho konec Mannům, Zweigům, teď už vtáhlo do rozlehlého ponurého paláce rozhlasu nové panstvo, které teprve Německu ukáže, co to znamená v pravém slova smyslu „roztahovat se“. Místo pronikavé ironie heineovské a mannovské beletrie, hledající spojení mezi lidmi ve světě, místo politických projevů, které se snažily překlenout propast vyhloubenou kolem Německa dobývačností Hohenzollernů a jejich věrných služebníků, budou přednášeny do mikrofónů v této imponantní budově jenom projevy, schválené Göringem, Goebbelsem a šéfem politické policie.

„Súčtování s třídně-bojovnými hudebníky v poválečném Německu!“ volá projev hnědých kulturtrágrů. Říká se tam výsměšně: Od roku 1918 se vyskytuje v Německu tak zvaný „nový člověk“. Co bylo před tím, platilo v nejlepším případě za „osobnostní barbarství“, kultura minulých dob nebylo nic jiného, než „kapitalistický luxus“. Listopadové partaje, které tehdy myslely, že zvítězily na celé čáře, že „teprve nyní vzešly nové červánky“. Malířství, básnictví, hudba,

všechno od těch dnů mělo sloužit onomu „novému člověku“, o němž se nejdřív nevědělo vůbec nic a později to nejhorší. Směšný idealismus řídících učitelů!... Chyběli jen hudebníci, kteří by byli ochotni zloduch literárního bolševismu vtělit do zahalenější, ale tím účinnější formy. Zatím co se ve všech zemích nacionalismus také v hudbě silně uplatňoval, prohlašovala marxisticko-liberalistická úzkoprsá fronta, že umění má být mezinárodní. Ještě v r. 1931 psala „Deutsche Musikerzeitung“: „Nacionalismus v umění je ohavnost.“ Přenesení této teorie do praxe znamenalo mimo jiné pětinasobné zvýšení čísel „moderních“ to jest „mezinárodních“ hudebníků v programu rozhlasu! Zatím co se v zahraničí působilo k tomu, aby bylo omezeno vysílání aspoň nejhorší neevropské jazzové hudby, bylo v Německu vysíláno tím víc „saxofonového kňourání trpělivým éterem...“ Útok se obrací proti „židovi Schönbergovi“, proti hudbě a třígrošovému rytmu Weilla, o jehož náboženství se nemluví, proti nové polyfonii, stylu Hindemithe a jiným věcem, s nimiž si kulturní zápasník za očistu Třetí říše neví rady. V dalším klání dochází autor k obvinění Kestenberga, který prý přál v hudbě třídně bojovné tendenci, a došlo to tak daleko, že tento ovšem žid, dal při jubilejní slavnosti vysoké školy ve Württembergu přednést „Revoluční provolání“ od „židovského literáta a básnického akademika Franz Werfela“. Za Werflem dostává na kožích Honegger, potom „žid Milhaud“, jemuž ovšem nesmírně přitěžuje ještě francouzský původ, a tak to jde dál, až nakonec, když hledáme aspoň jediné jméno poctivého národního německého hudebníka a umělce, nacházíme — A. Hitlera.

Než opustíme pole rozhlasu, připomeňme, že národně-socialistický a k němu přidružený tisk zahájil v poslední době vášnivou ofensivu proti vysílání jazzové hudby. Dostal se mi do ruky článek, který se snažil zaujmout k tomu poněkud složitější stanovisko než pouhé odkázání na Goebbelse nebo lidového kancléře. Pisatel, který má pravděpodobně naději, že se dostane na universitní katedru hudby na místo některého z vyhozených marxistických profesorů, dokazoval, že jazzová hudba nemůže být zařazována do rozhlasového programu, protože negerský rytmus naprosto neodpovídá rytmu národně socialistické německé revoluce.

Divadelní revoluci zahájili Hitlerovi muži přepadáváním intendantů, o nichž bylo podezření, že nevidí spásu dramatického umění ve znamení lomeného kříže. Ale to je nepatrný počinek. Až vyhází nehitlerovské intendanty v divadlech po celé říši, až propustí marxistické nebo židovské dramaturgy, lektory, režiséry a herce, začne teprve tvůrčí práce. Nejsou vyloučena překvapení v žádném směru, nikde není psáno, že by se nemohli mezi vyznavači Hitlera objevit pozoruhodné dramatické talenty. Ale mnohem pravděpodobnější je, že jako v hudbě budou vládci Třetí říše propagovány staropruské marše, hymny na Bedřicha Velikého a Hitlera s doprovodem spojených kapel Říšské obrany a Stahlhelmu pod taktovkou pana Fuhsela a podobné probuzenecké aktuality, tak i na divadle v Říši budeme nuceni přihlížet dramatisovaným živým obrazům z boje hakenkreuzerů o svobodu porobeného národa, dramátům z ještě nevyklizeného Porýní, tragediím od Marne, ale s tím rozdílem, že neschopný vojévůdce, velící k ústupu, bude zastřelen jedním z hnědých úderníků, na příklad Horst Wesselem, velení se ujme nějaký Adolf s trochu pozmeněným rodovým jménem a Paříž bude na rozdíl od historie dobyta. Až na „Bitvu u Marne“ a několik císařsko-oficírských operet se dosud národně socialistické hnutí nerozhýbalo, můžeme však už cítit mocnou, vysokou a teroristickou vlnu šovinistického kýče s konstantním zadním prospektem, na němž se bude rýsovat mezi rameny hákového kříže tvář Vůdce.

Bude zakázáno Reinhardtovi hrát v Deutsches Theater Hoffmannsthalovo „Světové divadlo“, především proto, že to není nacionální, za druhé protože je místy až marxisticky socialistické, zvláště v partiích se žebrákem a v působivé baletní scéně, znázorňující ničivost revoluce chudých, za třetí proto, že má československou státní příslušnost. Stejný přečin pobuřuje zde hakenkreuzlerské orgány proti Jarmile Novotné, která hraje jednu z nejpůsobivějších krásk Hoffmannsthalova „Světového divadla“ právě u Reinhardta a která měla zpívat na filharmonickém koncertě. Útok Hitlerova tisku byl vyhrocen v jasnou pohružku nejen proti Jarmile Novotné jako Češce, ale i proti pořadatelstvu, které mělo tolik drzosti, že vyjednalo s Novotnou vystoupení, přes to, že vědělo, jak nepříznivě se redaktoři hakenkreuzlerských listů na tuto cizáckou umělkyni dívají. Dva dny visely na ulicích a v podzemní dráze plakáty na její koncert neporušeny. Po tom útoku časopisu „Völkischer Beobachter“ jsem je viděl roztrhány a přemalovány.

Ještě zuřivěji se obrací spasitelé Německa proti filmu, proti „14 letům marxistické filmové diktatury“, protože vedle rozhlasu, který už hakenkreuzleri obsadili, je kino nejrozsáhlejší a nejpronikavější propagační prostředek. Proti čemu se v dosavadní filmové produkci v Německu obrací noví vládcí nejvíce? Především proti filmovému zákonu z r. 1920. Potom proti filmům, které se obrací s otráslými dojmy na fantazii diváka a napínají ho k prasknutí. Ještě zhoubněji podle oficiálního hnědého názoru působí filmy zločinecké a detektivní. Kulturträgeri Třetí říše jsou cudní jako panny z minulých století a protestují proti filmům o lásce. Tento puritanismus je široce rozvíjen za podpory úřadů v nově ohlášeném boji proti nemravnosti: jako v sesterské zemi italské, tak i v Německu, budou zakázány krátké plavky, příliš průhledné látky a podobné nemravnosti. Nedivil bych se, kdyby se odpovědné orgány usnesly založit pro tyto důležité věci nové ministerstvo. Na indexu budou filmy o nevěstkách — doufejme však, že vznikem Třetí říše nebude nijak zhoršen ani zmenšen stav nevěstek. Řada filmů se prý vysmívá náboženství, víře v Boha, víře ve spravedlnost, víře v posmrtný život. Tím vším jsou vinni zase hlavně židé a marxisté a volnomyšlenkáři.

Z dlouhého seznamu filmů, uznaných za zhoubné, nás budou zajímat zvláště ty, o nichž máme podstatně jiné mínění. Na příklad je zavržen „Dreyfuss“ — a jak by ne, vedle něho paraduje ostře charakteristický „Hejtman z Kopníku“, tak drze aktuální, že bude jistě vypískán v těch několika zdejších biografech, kde ho ještě nasadili. A jak by tu nebyl odsouzen Pabstův film „Žebrácká opera“ a podle zajímavého Döblinova románu dělaný „Alexander-Platz“ a tím spíše buřičský film podle P. M. Lampelovy hry z vychovatelského prostředí natočený film „Vzpouza ve vychovatelné“.

První film znovuzrozeného Německa za nového režimu se už natáčí: je to film ze života jednoho z průkopníků Třetí říše, hakenkreuzlera Horst Wessela, který dal Německu novou hymnu. Další filmy národně socialistické produkce budou jistě ještě smělejší v pojetí a ideologii. Je jen otázka, jak to budou hakenkreuzleri dělat bez židovských producentů, kteří mají filmovou výrobu v Německu do velké míry v rukou. Teď lítají z hnědých novin do řad židovských producentů blesky. Ale vítězi v tomto zápase budou zajisté proklati židé. Vládcí říše nebudou kapitulovat, oh ne, toho se nikdo nedočká. Oni se pouze s producenty kulantně dohodnou o velkovýrobě velkofilmů na státně a vládně objednaná moderní témata. Máme opravdu nač se těšit.

Ke kultuře nového Německa patří kromě jiných zjevů, na něž tu nedošla řada, také nápadné rozšíření astrologie, grafologie, frenologie a podobných věd. Nejenom náš milý

a čilý Hanussen, jehož úspěch v Německu roste, protože se ve svém jasnovidectví skalopevně drží zjištěných faktů a dopouští se prorokování jen ve směru lichotek na adresu zaručených vítězů, i řada jiných snaživců skvěle vydělává na vypuknutí nové duchovosti Německa. V mnoha nikoliv posledních časopisech najdete neobyčejně poutavé rozbory lebk ríšského ministra Göringa, popisy a výklad rysů obličejů ministra Hugenerga, diagnosa energické brady min. Seldte a horoskop Adolfa Hitlera. Horoskopy předáků dnešního Německa jsou rozšířeny v desetitisících exemplářích, čtou se, komentují se. Dočítáme se v nich o důležitém vlivu Saturna na železnou vůli pana Göringa a dovídáme se o významu postavení Kozoroha na státnickou rozvahu ríšského presidenta.

Na rozloučenou s německou novou kulturou, která rychle nahrazuje bídnou a otravnou literaturu bratří Mannů, Zweigů, Döblinů, Glaeserů, Rennů a jiných vyděděnců, zajdeme ke knižnímu malému výkladu v podzemní dráze, než nám přijede vlak. Je tu vystaveno asi dvanáct knih a přesně polovina takových:

„Deutsche Heldentaten“ je objemný svazek, jehož obálka ukazuje mužnou německou paži, dopadající vítězně na hrdlo protivníka na souši, na moři, pod mořem a ve vzduchu. „Zeppelin und die Luftkämpfe“ je svazek, lákající pekelně romantickou scenerií vražedného běsnění, které dovoluje vynález hraběte Zeppelina, vynález domácí, ryze vlastenecké výroby, jako většina válečných vymožeností. „Unsere Helden zur See“ s výjevů čilého podnikatelství německých námořníků v litém boji o čest otčiny. „Auf! Gegen Rumänen“ je aktuální četba pro příslušníky Malé dohody. Pokud jde o obálku, vítězství německé armády je přesvědčivé. „Halle bei Verdun“ je jiná ukázka literatury, již se v Německu prodalo jistě víc výtisků než druhé Remarqueovy knihy. A konečně román, jehož důmyslně barevná obálka musí chytit za srdce každého pořádku a míru milovného Němce: „Kaliher 42“. Pod krytem velikého stromu stojí populární Tlustá Berta, s hlavní namířenou k Paříži. Až Němci rozstřílí Paříž, obsadí Francii a převezmou její kolonie, bude v Evropě klid, uvidíte!

V zahraničním ministerstvu.

V dobách revoluce se těžko shánějí interviewy s vladaři. S Hitlerem se podařilo promluvit v historických dnech jenom anglickému žurnalistovi — podezřívám z toho milého mistera Botkera, ředitele Reuterovy kanceláře v Berlíně — ale to jen proto, že se právě nachomejtnul, když byl zločinně zapálen ríšský sněm, a že se na to náhodou přijel ríšský kancléř podívat. Při tak vzácné a dějinné příležitosti novinář je přímo povinen být — a kdyby tam nebyl, byl by povolán, aby zachytil nelícené pohnutí Vůdce nad takovým malérem a sdělil veřejnosti, že se teď definitivně mohou bolševičtí katani těšit.

Jinak je vyloučeno dostat se k vynikajícím osobnostem a odnést si něco jiného než ujištění, že za nějakých čtrnáct dní nebo tři neděle budete vítáni. Na rozhovor s některým předákem oposice není teprve pomýšlení: pokud nejsou už zavřeni, jsou rozuteklí a poschovávaní nebo mohou být zavřeni právě v okamžiku, kdy k nim přijdete, a vy máte naději být zavřeni s nimi. To se mi málem stalo v budově Vorwärtsu, kam jsem pronikl s berlínským krajanem J. Wolfem. Příčiněním jiné, rovněž krajanské známosti, jsme se dostali až do redakčního sekretariátu, byli jsme pěkně, třeba trochu nervosně přijati, ale co nejrychleji vyexpedováni, když se ozval poplašný zvonkový signál. Na pokyn redakční tajemnice se nás ujal zřízenec a vedl nás beze slova ve výši třetího patra chodbami co nejrychleji z jedné budovy do druhé. Konečně

se zastavil v opusteně vyhlížejícím traktu a na mou naivní otázku, proč ten spěch a kam nás vlastně vede, odpověděl, že přišla do domu kriminální policie, že její první cesta vede do redakčního sekretariátu a tam že by nás jistě byli zatkli, jako předěšlého dne sebrali jednoho Litevce. Důvod nepotřebují, naše československá státní příslušnost by však prý byl důvod víc než dostatečný. Podaří-li prý se nám to ještě, ať sejdeme tímhle zádňím schodištěm a odtud přes čtvrtý a pátý dvůr ať vyjdeme do Staré Jakubské ulice. Tento zločinecký manévr se nám podařil, snad díky mému téměř kolegiálnímu pozdravu, který jsem adresoval policejnímu strážníkovi, hlídajícímu zadní východ do Alte Jakobstrasse.

Stál jsem o to, pohovořit ze sociálních demokratů s bývalým předsedou říšského sněmu Loebem, který dosud zavřen není, nebo se šéfredaktorem V o r w ä r t s u Stampfrem, kterého už zavřít nemohou. Nemožno. Co říká událostem nějaká úřední, oficiální osobnost?

Má první myšlenka platila říšskému tiskovému šéfovi, panu Funckovi, to je tomu hodnostáři, který si k sobě pozval zahraniční novináře, postěžoval si jim, že si přes jeho výslovnou výzvu k němu nikdo z nich nepřišel pro autentické informace vládou schválené a upozornil je, že se budou musit podvolit, protože tento režim není nic přechodného. Řekl jsem si, že využiji zdržlivosti novinářů a velkodušně nabídky říšského tiskového šéfa k obsáhlému rozhovoru, k němuž připojím neoficiální komentář. Ale pan Funck neměl ani pomyslení na nějaký teoretický rozhovor, byl zamětnán úvahami, čím se měl stát v Goebbelsevě ministerstvu, kdyby se ustavilo — a když se tam stal vedle ministra Goebbelse nejmocnějším mužem, totiž sekretářem, měl zase co dělat s usazováním a vymezováním kompetence. Uznejte, to není maličkost. Zvláště při revoluci platí: jak si usteleš, tak si lehneš. A když si neusteleš pořádně dnes, zítra bude pozdě. Nikdy nemá schopný a vítězná straně náležející člověk více práce než ve dnech revoluce: musí být v permanenci a všechny smysly musí mít nabroušeny. Každou hodinu je něco nového, o všem musí člověk vědět a hlavně musí vystihnout pravý okamžik k zaujetí nejvýhodnější pozice, nejvýnosnější funkce. To bylo starostí v posledních týdnech v Německu! To je nějakého lámání hlav, co by bylo lepší, to je závisti, draní k moci, nastavování nohou, pomlouvání konkurentů, boj o zvůčnější titul, o vyšší hodnostní třídu!

Není to na ulici vidět a přece je to skutečnost, s kterou se denně přímo stýkáte: lidé, které potkáváte, s nimiž sedáte do autobusu nebo za kavárenským stolek, jsou bez výjimky bezprostředně dotčeni událostmi zachycovanými jen úryvkovitě a náhodně v novinách. Jedni právě vyhráli, otevřela se jim neuvěřitelná perspektiva vzhůru, druhí byli srazeni k zemi, propuštění z úřadu, vyhození na ulici, ztratili existenci, byli zbaveni majetku, vracejí se ke svým rodinám jako trosečníci. A mezi těmito dvěma póly se pohybují miliony lidí, vrstvy, které mají největší nárok na titul „lid“ nebo „národ“: miliony lidí, jejichž osud se nezměnil a nezmění. Lopotili se nebo marně hledali práci včera, drou se nebo hladoví dnes a budou mít stejný osud zítra, ve Třetí i Čtvrté a Desáté říši.

Vstupují do říšského zahraničního úřadu na Wilhelmplatz, vyhledat jistého vyššího úředníka. Dostávám se k němu přes přísného vrátného a zřízence důkladného jako vyšetřující soudce. Uvádím, kdo mě k němu posílá a rozhovor začíná, váhavě, potom s rostoucím elánem, typickým pro Hitlerovo Německo.

„Největší chyba by byla, myslit si, že to, co kolem sebe v Německu vidíte, je provisorní. Nikoliv, tato vláda, tento režim je trvalý, je třeba s ním počítat. Plán Hitlerovy vlády? Nejtěžší bude řešení problémů hospodářských. Jsou tu určité

směrnice, ale pochopíte, že detaily musí být teprve vypracovány.“

Chtěl jsem slyšet něco o těchto směrnících, po případě detailech, ale byl jsem odkázán na budoucnost. Resolutní odpověď jsem dostal na otázku, jak se dívá na zapálení říšského sněmu a nemyslí-li, že odměna 20.000 říšských marek, plakátovaná na berlínských ulicích a vypsaná na dopadení spolupachatelů holandského žháře, není platonická.

„Stále se udržují nesmyslné pověsti, že zapálení říšského sněmu bylo nastrojeno vládou. Řekněte nám, pokládáte-li něco takového za možné, když přece takový čin by se jistě prozradil. Komunisté jsou všeho schopni. Žádá se na vládě, aby uveřejnila dokumenty o žháři. Ale uznáte, že by s ohledem na další vyšetřování bylo neprozřetelné, vydávat uveřejněním materiálu na pospas podvrtným živlům.“

Ujistil jsem ho, že tato argumentace bude zajímat čtenáře nezávislé revue, do níž o Německu píše, a která je svým charakterem podobna právě zastavenému týdeníku „Weltbühne“ nebo mnichovskému „Tagebuchu“. Bez nejmenší přestávky po tomto zneklidňujícím sdělení jsem se ptal, počítá-li se v novém režimu po volbách s nějakými podstatnými změnami v kursu zahraničního ministerstva. Speciálně pokud jde o nedávno zrozenou Malou dohodu a ještě speciálně pokud jde o mou vlast, na niž, jak se rád přiznávám, vzpomínám z nitra po zuby ozbrojeného a vojensko-policejně teroristického Německa s jistou vděčností, platící uvědomení, že na štěstí u nás máme pro šovinistickou diktaturu horší materiál, a že to u nás s demokracií nemusí dopadnout tak špatně, postaví-li se za ni rozhodně a bojovně hlavně mladí lidé a hlavně socialisté.

„Pokud vím, ministr zahraničí nepomýšlí na žádné změny v poměru k ostatním státům, Malou dohodu a Československo nevyjímaje. Okolní státy se ovšem musí smířit s myšlenkou, že se dnešní režim v Německu ještě upevní a že bude třeba, aby tomuto faktu jednotlivé státy svou zahraniční politikou přizpůsobily. Snaha po udržení přátelských styků bude zachovávána i nadále.“

Po přestávce, vzniklé telefonním rozhovorem, se mne úředník zeptal:

„Co vy říkáte událostem v Německu? Máte asi špatný dojem z energického postupu vlády?“

Přiznal jsem se k tomuto velmi špatnému dojmu a vyslovil jsem naději, že v tom ohledu nejsem osamocen, aniž budu za svou upřímnost vržen do žaláře.

„Vidíte,“ odpověděl úředník s úsměvem téměř hrdým: „To, co na vás působí tak špatným dojmem, není nic špatného. Mluví se a píše v zahraničním tisku o teroru. Ale ujišťuji vás, že se přehání. To není žádný teror, vezmeme-li srovnání s poměry na příklad v Maďarsku, když vypukla rudá revoluce nebo potom, když nastoupil bílý teror.“

Naprosto neuspokojen tak problematickým přirovnáním a tak slabou útěchou z úst vysokého úředníka, odcházel jsem z budovy zahraničního ministerstva a vzpomínal jsem muže, který tu kdysi vládl a jehož koncepci i obětavě práci se podařilo přenést Německo přes nejhorší léta mravní i hospodářské tísně, provázející zaviněnou válečnou katastrofu. Vzpomínal jsem s větším obdivem než kdykoliv jindy Gustava Stressemanna.

Kam se propadlo jeho Německo? Kde jsou jeho spolubudovatelé a vyznavací? Kdy se začnou vynořovat z chaosu pod hladinou Třetí říše jejich tváře někde v pozadí za usurpátorskými tvářemi Göringů, Fricků a Eppů? Kdy se vzchopí ke první vážnější protiakti, kdy svedou první potyčku, první šířeji založený zápas s dnešními bezohlednými spasiteli Německa a držiteli moci? Bude možná revoluce dnes potlačeneho Německa v rámci normálního vývoje, jako se naplnila revoluce hakenkreuzlerská, nebo k ní bude třeba války?

literatura a umění

Dr. Alfred Fuchs:

Boj o kritiku či o kritérium?

Polemiku o kritice doprovodil Otakar Fischer v „Lidových novinách“ epigramem, jehož obsahem jsou přibližně tyto myšlenky: v době, kdy hoří svět, nemáme jiných starostí než polemiky mezi autory a kritiky. Zdá se mi, že v epigramu jest nevysslovená narážka i na poměry předválečné: také tehdy inteligence tonula v malicherném literaření a cítí se spoluvinná na tom, že nedovedla vyvinout dost myšlenkové aktivity, aby zabránila světové konflagraci, alespoň pokud bylo na ní. Myslím, že nikdo z nás, předválečných intelektuálů není prost té výčitky, že jsme všichni nějak spoluvinní na neštěstí světa tím, že jsme dost netěžili ze své hřívný a že jsme byli příliš egocentristy.

Jiná otázka jest, že opravdu jde o malichernou literátštinu v těchto polemikách o kritiku, jež vzplanuly nyní již na všech stranách. Myslím, že se Otakar Fischer tentokrát opravdu mylí. Situace není taková jako před válkou. Tenkrát jsme hřešili všichni per abusum, dnes hřešíme per defectum. Tenkrát bylo zájmu o domnělé a skutečné duchovní hodnoty až příliš mnoho, dnes je ho příliš málo. Tehdy jsme žasli všichni nad záhadami svého hlubokého, soukromého P. T. nitra, kdežto nyní je toho zájmu o vnitřní život až příliš málo. Proto nemyslím, že má Otakar Fischer pravdu, nechce-li v tomto boji vidět nic jiného, než co v nich chce spatřovat běžná žurnalistika, která konečně není povinna vidět pod povrch věcí. Ovšem může vyústiti i tato polemika v malicherné literaření, ale nemusí. Mohla by se docela dobře opakovat historie boje o kritiku z let devadesátých. Pod jednou podmínkou ovšem: že se boj provede důsledně, do krajnosti a že se riskuje, že bude trvat třeba i několik let a že v malichernosti denních zápasů, jež provázají vždy boje veliké, neztratí bojující nervy. Boj vyhrátí lze. Zápas za to stojí. Ale kdo by se spokojil dvěma třemi články a nechal toho, prohraje jej určitě, a triumfovat budou literární paraziti a gigolové, kteří mají podívanou.

Jak jinak chcete znovu vzbudit zájem o duchovní hodnoty, než bojem o kritiku? Ovšem musí být jasno, že při boji o kritiku běží o boj o kritéria. Na druhé straně však není možno boj s lidmi vést bez boje osobního. Neboť každý z nás má doklady o tom, že kritik vyčetl z jeho knihy to, co z ní vyčísti chtěl, nikoli to, co v ní jest. Že často šlo o známou figuru polemickou, jež se nazývá „uznání nosu mezi očima“. To však nelze dokázat jinak než sbírkou juxtaposicí, a na to by nebylo místa, leč ve speciální revui. Proto jsem pládoval pro její vydávání a proto jsem mluvil pro kontrolu. Měl jsem na mysli něco podobného, jako boj Karla Krause ve „Fackel“ proti liberalistickému tisku. Byl to boj zdlouhavý a jistě nikoli příjemný. Není příjemnou prací neustále strkat týmž tvorům čumáčky do jejich vždy týchž loužiček. Ale není jiné metody na to, aby se stali zimmerrein. Ale to je jen negativní část úkolu. Zásadní část úkolu jest v něčem jiném. Jest třeba z gruntu si objasnit, jaké jest poslání velkého kritika velkého formátu, kulturního vůdce a jaký jest úkol recensentův v novinách, neboť jsou to úkoly různé.

Byly doby, kdy kritika knižní i divadelní byla v podstatě věcí společenského feuilletonu. Feuilleton staršího typu dal vlastně vznik dnešní knižní recenzi. Feuilletonista podával obraz života kulturního, literárního a divadelního ve formě vtipných týdenních causerií. Pěstoval umění ridendo dicere verum. Byla to obyčejně mosaika stylisticky bohatě ornamentovaná. Typ: Heine, Börne, u nás Neruda. Ne neprávem nazval Neruda jednu svou knihu „arabesky“. Naše doba by již podobných „arabesek“ nesnesla. Nejsme pro ornament.

Jiný způsob překonané kritiky jest kritika ryze impresionistická, třebaže ovšem vždy bude subjektivní názor pisatelův rozhodující. Naše doba nevolá již po kritikovi, jenž líčí svoje duševní dobrodružství při čtení knihy. Nezajímají nás tolik individuální zážitky jednotlivcovy, leč by byl opravdu velkou osobností vůdčí. Lze říci, že dnes žádáme spíše charakter než esprit. Kdysi byla hlavní ctností kritikovou duchaplnost, jako u feuilletonisty. Dnes budeme chtít spíše pevná měřítka.

Tato měřítká mohou být opět dvojí. Mohou být měřítká estetická a měřítká daná světovým názorem. Obě měřítká mohou ve zvláštních a vzácných případech splývat a to tehdy, když kritik domyslí svůj světový názor do té míry, že mu vytvoří i jistý kánon krásy. Ovšem nesmí pak měřit autora jenom podle toho, jak dovede „přisahatna korán“, abych citoval Peroutku. Kritik by naopak měl být přísnější k autorům stejného smýšlení, protože mohou více zprznit jeho ideál tím, že jej podávají doktrinářsky a že tvorbu zaměňují s kázáním.

Dalším problémem jest, zda pro tvůrčí kritiku jsou opravdu noviny vhodné forum. Pro kritiku vůdčí mají být revue. V novinách bychom dali přednost recenzi, v níž se doví člověk víc o knize, než o tom, zda se líbila p. t. recensentovi, který nadto bývá dosti často anonymní. Vždyť je to absurdní, když anonym mluví jménem svého Já, jež současně skrývá za všelijaké šifry. Jménem koho vlastně mluví? Jménem strany? Pro všechny obory žurnalistiky bych připustil anonymitu a pseudonymitu, ale nikoli pro kritiku. Kritik přece nemluví jménem kolektiva, nýbrž jménem svým, i když toto kolektivum zastupuje.

Recensent i kritik musí posléze vědět, pro koho píše. Buď chce mluvit jen k užšímu kroužku vzdělanců, kteří opět jsou nositeli jeho názorů mezi širšími vrstvami. Pak má psát do revue, nikoli do novin. Nebo chce propagovat dobrou knihu. Pak nemá čtenáře krmit problémy, jež mohou zajímat jenom několik kaváren a pozbývají již aktuality za stanicí Hloubětín—Keje—Dolní Počernice. Spíše propagandu knih než kritiku provozuje na př. prof. Sekanina v „Národní politice“. Často se mu smějí, že všechno prý chválí. Ale přes to neváhám říci, že jeho práce je velmi úctyhodná. Co nemůže doporučit, o tom nepíše. Při tom je vidět, že opravdu knihy poctivě čte. (I toto musí být zvláště chváleno: což jsme neměli případ referátu o koncertu, který se nekonal?) Nechce být kritikem, je vědomě recensentem, chce být beznáročným prostředníkem mezi knihou a obecnstvem.

Kritická generace let devadesátých vyhradila u nás funkci kritikově, nikoli jen recensentově velmi významné místo v národním životě. Byly to skutečné „boje o Zítřek“ a o „zrození básníka“. Šlo opravdu o „umění jakožto o kritiku života“. Funkce této kritiky nebyla ryze literární, nýbrž kulturně-politická. Národ, který nemohl aktivně zasahovat do politického dějství, vyžíval se v kritice a v říši myšlenky. Šlo o osobnosti rázu Brandesova, Bě-

linského, Taina. Doba vytvorila skutočne kritiky typu F. X. Šaldy, Jiřího Karáska ze Lvovic, F. V. Krejčího, kterým kritika byla problémem kulturního vedení. Jako ve všech oborech života jsou dnes stíženosti i na nedostatky kritických individualit. Jde o circulus vitiosus. Není individualit, protože není objektivních kritérií. Doba, jejíž základní hodnoty jsou rozkolísány, těžko vytvoří kritické individuality, neboť není možná „velká kritika“ bez absolutních měřítek tam, kde jsou tato měřítka sporná, kde je vše relativní. Nejde jenom o boj o kritiku. Musí jít o boj o kritérium.

N. Melniková-Papoušková:

Pout za lidovými umělci

I. Úvod.

CHtěla bych se ospravedlnit před těmi, kdo mi řekli: „Proč pak jste přijela k nám na Slovensko tak pozdě, teprve když jste procestovala mnoho zemí?“ Pak bych se chtěla ospravedlnit sama před sebou, protože v jedné chvíli, uprostřed lidu a děl jeho duchové tvorby zdálo se mi, že jsem tam měla přijet dříve. Ale teď, klidně myslíc, vidím, že byla bych leccos mohla vidět v nesprávném světle a že, neznajíc italských a byzantských fresek, nemohla bych se dívat na malby v „husitských“ kostelích, a kdybych neznala ruských a francouzských primitivů, zůstaly by mi lidové obrázky na skle zábavnou zvláštností.

České a slovenské obrázky na skle jsou periferní doménu národopisců, to jest, ani široké obecnost, ani vědci se jimi nijak zvlášť nezabývají. V době, kdy kvetl svéráz, kupovali je lidé do pokojů v lidovém slohu; několik jich visívá zpravidla v místním museu v národopisném koutku, ale to je vše. Kdežto o kroji, o písních, ba i o pecích existují monografie, o obrázcích na skle napsali jen dva, tři články jejich milovníci a nadšenci. Toto přechodné umění, plné primitivní rafinovanosti a půvabu, upoutalo mne již před 12 až 13 roky, ale putování po cizích městech nepustilo mne blíže k nim. Přes jiné otázky dospěla jsem zase k němu, ale tu jsem uviděla, jak umírá každý sujet, vytržený ze své souvislosti, jak nepotřebným se stává každé studium, nesouvislí jeho předmět se živým člověkem, s jeho životem, radostí a tvorbou. Slavný francouzský učenec Ch. V. Langlois napsal v předmluvě k svému dílu „Francouzský život za středověku“, že „texty jsou dokumenty jen v tom případě, když víme, v jakém vztahu jsou k době, ve které byly napsány“. Tento názor je naprosto správný také v jiných oborech a jiných vztazích, a kdyby se ho lidé drželi, slyšeli bychom méně neodůvodněného nadšení nad výjimečností toho nebo onoho zjevu, viděli bychom jasněji souvislost, a místo drobení a dělení byla by zjevna jednotnost a ona nepřetržitá souvislost a tradice, po které se dnes tak marně volá.

Lidová výroba a lidová tvorba.

Kdyby se naše studium neomezovalo jen na knihy, nýbrž rozšířilo se i na život, uviděli bychom, že kolem nás nejsou jen mrtví, ale také živí. Mezi tyto by bylo asi zařadeno i lidové umění, které se tvrdošíjně pohřbívá už dobrých sto let. Studovat to, co odešlo, to jest to, co už bylo zakončeno, je ovšem snadnější a příjemnější, než studovat to, co se stále mění a je ve stavu formování. Nebudeme proto obviňovat národopisce a filology, že jejich pole činnosti se většinou zastavuje několik století nebo desetiletí před naší epochou. Mnohem spíše dlužno se pozastavit nad tím, že při setkání se živými ještě fenomény prohlašují je za úpadkové a degenerativní formy, jinými slovy za takové, jež nezasluhují vážné pozornosti. Právě o takovém materiálu jsem nejvíce

snila, když jsem se vypravila studovat obrázky na skle. Předcházející práce mne přesvědčily, že lidové umění není ubito, nýbrž se jen pozměnilo, že existují až dosud opravdoví lidoví umělci, a jestliže se mi poštětilo seznámit se s malířem Růžičkou z Moravy, sběratelkou písní a básniček Ancou z pomezí Slovenska a Podkarpatské Rusi, pak tito lidé nemohli být výjimkami nebo fenomény.

Malíři, kteří malovali na skle svaté a někdy i světské obrázky, měli velmi často i jiné speciality; pomalovávali většinou džbánky nebo dřevěný nábytek; o tom svědčí jak náměty, tak i manýra a kolorit. Proto mne první cesta z Bratislavy vedla do Modré, kde se ode dávna vyráběla velmi hodnotná keramika. Zde už nepracují řemeslníci, nýbrž celá továrna se školou, odbornými přednáškami a v brzké době i internátem. Lidovost zde není „svéráz“ stůj co stůj, nýbrž kolektivní a mnohdy i anonymní tvorba, namířená nejpotřebnějším v dané chvíli směrem. Proto na policích skladiště vedle džbánů, váz, talířů a mís starého typu, reprodukcí lidovou slovenskou keramickou tvorbu, kupí se čajové a kávové příbory nové formy s hladkou polevou, figurky karikaturních zvířátek, slovem to, co v tomto oboru přinesla naše doba.

V dílnách je to ještě zřejmější. Procházíme jeden za druhým, tu studené, tu vyhřáté od pecí prostory; všude vidíme nespěšnou, jaksí zvlášť přesnou práci. V jedné dílně se pracuje na hrncířském kruhu, otáčejícím se hned pomalu, hned s jakousi zuřivou rychlostí, tam se zase lepí, tu zase formuje. V dlouhém světlém pokoji sedí u svých stolů s nástroji dva mladíci; jeden z nich, téměř ještě hoch, dodělává figurky, které se zprvu vyrábějí ve formách. Na prkně stojí řady kocourů, oslů, hrochů, jezevčků, podaných humoristicky jako karikatura; hoch jim přidělává ohony, opravuje jim pracky, uší, očisťuje hlínu na švech a jediným stisknutím prstu nebo otočením ruky nabývá věc velice lehkého nádechu individualnosti. To není věčné zatloukání hřebíku na jedno místo, jako při pásové výrobě; přes všechno zdánlivé opakování není v tom monotonnost; novota, variace jsou zde naopak vítány už s obchodního hlediska, protože kupec má rád rozmanitost. To je velkou morální úlevou pro pracovníka, který nemá pocit, že je spoutaným otrokem, a má alespoň malý ventil pro své tvůrčí napětí.

Modranská továrna, přes velkou a racionální výrobu zůstává v podstatě lidovou, třebaž už proto, že tu není snaha povýšit se stůj co stůj a vedle květináčů možno tu vidět vysoce umělecké předměty s lidovým ornamentem stejně jako kopie starodávných fayencí i ultramoderních příborů.

Pro letmého návštěvníka je ovšem nejzajímavější malírna. Sami vedoucí činitelé soudí, že nyní jsou v Modré vlastně dvě oddělení: lidové a moderní, my však pokládáme, jak ukázaly již předešlé stránky, takové drobení za zbytečné, protože lidovost se nesmí ztotožňovat se starou lidovou ornamentalistikou. Malířské oddělení nepřipomíná už ničím tovaru; sedí tu dva, tři lidé, každý u své individuální práce, a mezi nimi dílovedoucí, bývalý prostý dělník Landsfeld. Kolem jsou pomalované, ale ještě nevypálené a proto dosti bledé předměty. Věci se málo opakují, nejčastěji lze pozorovat návrat k starým, zpola zapomenutým formám a vzorkům, které se chovají v továrním museu.

Právě tak jako nad knihou vyvstává zde otázka: kdo je hlavní odběratel všech těch věcí. Ukazuje se, že moderní věci se konsumují hlavně u nás, kdežto lidové jdou do Skandinávie, Anglie a Ameriky. Ta dává dokonce individuální zakázky pro své kluby, a jedinou podmínkou při tom bývá zobrazení toho či onoho kvítka nebo zvířete v jakémkoli uměleckém zpracování. Zajímavé jsou také jiné drobné detaily. Angličané na příklad dávají přednost modro-zelené barvě, kdežto skandinávské národy si vybírají hlavně žlutou. Když jsme se zmínili o Skandinávii, chce se nám podotknouti ještě

něco, co se už nevztahuje na Modrou, ale na celé slovenské lidové umění. Odborníci to už asi prozkoumali, ale nováčka to překvapuje svou nenadálostí — mám na mysli překvapující shodu, která se někdy vyskytá mezi slovenskými a švédskými výšivkami a malbou na dřevě a keramice.

To jsem cítila jaksi již v Modré, ale potvrdilo se mi to v Liptovské Revúci, kde ženy vytahují z truhlic starodávné bílé výšivky na hrubém domácím plátně, shodující se téměř na vlas s tím, co možno vidět ve Švédsku a Finsku. Později mi ředitel Vydra vyprávěl, že na Slovensku jsou ještě živé techniky krajkářství a vyšívání, které už ve Skandinávii vymřely a k jejichž studiu se jezdí ze Skandinávie na Slovensko. Kde je uzel, který to vše svázal, a kde ruka, či správněji mozek, který jej rozváže a ukáže příčiny a cesty? Zatím je to jen lekce, dávající na srozuměnou, jak opatrně nutno se chovat k svéráznosti a jak nebezpečné je budovat všechno na teorii vědeckého a tím spíše politicky-sociálního rázu. Takové objevy, byť i ještě neprobádané, vedou spíše k myšlence o evropské kultuře a jednotě, než o nějaké vyvolenosti určitých ras.

Hlína, dřevo, sklo.

Modrá, jež svou výrobou vyvolala všechny ty myšlenky, odhaluje před naléhavým návštěvníkem ještě jiné své zvláštnosti. Zmínili jsme se již, že dílovedoucí lidového oddělení je Landsfeld, o němž mi bylo již dříve sděleno, že je jedním z těch nemnoha lidových malířů, se kterými se lze ještě setkat na Moravě a na Slovensku.

Lidový malíř je dosti řídký zjev a je zvláštností, než městský malíř, který šel jinými kulturními cestami. Kromě toho je to většinou osoba, nadaná silnou vůlí a takovou uměleckou potencí, jakou nemůže zlomit mnohdy velmi neutěšený a hmotně těžký život. Odvážila bych se dokonce říci, že malíř v povšechném slova smyslu dosti často zklamává v lidském směru, ale lidový umělec bývá zdrojem nové víry a síly pro městského člověka, který s ním přišel do styku. Landsfeld je typ, který za svůj vnitřní a umělecký vzrůst vděčí svému nadání a vůli. Jeho životopis je prostý, jako je prosté všechno pěkné. Rodem Moravan, byl vyznamenán za své schopnosti ve škole kterýmsi kulturním pedagogem, který ho pak dostal jako žáka do Modré. Tam se naučil opravdu malovat, komponovat a zacházet s prvnm materiálem — hlinou. Z jeho rukou začaly vycházet nejlepší věci této továrny, a tu se tento nikterak starý muž dostává na vedoucí místo. Mnohého by to plně uspokojilo, ale Landsfeld se dívá hlouběji, přitahuje jej lidové umění vůbec a po hlíně zkouší druhé dva charakteristické lidové materiály: dřevo a sklo. Čte, ba dokonce začíná psát články a vášnivě sbírá vše, co zůstalo cenného ze starého lidového umění. Jeho odpočinkem v sobotu a v neděli je buď práce doma nebo pochůzky po sousedních vesnicích, odkud přináší tu obrázky na skle, tu staré nádoby, tu zlomky křížů. Jeho přičiněním bylo při továrně založeno museum, ale kromě toho sám má doma několik vitrin s různými cennými předměty.

Tento bledý člověk střední postavy překvapuje už na prvý pohled svým zdrženlivým a řekla bych ušlechtilým způsobem mluvy a jednání. Mezi hlučnými a sdílnými Slováky vyniká to tím spíše. Snad je to dědictví Moravy, které nemohla vyhladit léta života v jiném prostředí, snad ideální představa o umělci, která stále před ním stojí.

Modranská továrna je ho jaksi plná přes to, že jeho hlas jakoby nebylo slyšet a on sám jakoby byl neviditelný, vždyť je stále skloněn nad svým malováním. Ale již u vchodu na dvůr, plný kořenáčů a ozdobený (ačkoli v podstatě je to málo vhodné slovo) velkou keramickou sochou na jedné straně a drobnými věcmi z téhož materiálu na druhé, padne do očí nádherná dřevěná lavice, pomalovaná naivními postavkami v lidovém stylu. Letopočet, namalovaný uprostřed, ukazuje,

že to nemůže být prací Landsfeldovou. Je patrné, že vášnivý sběratel, nemoha věc odnésti s sebou, alespoň ji okopíroval.

Tím se také začíná cestou k jeho domku naše rozmluva. „Kopírujete mnoho?“ — „Ale ne; kopíruji jenom tenkrát, když nemohu dostat originál nebo chci vystihnout mistra. Víte, když ho člověk opakuje, vniká jaksi do jeho tvorby a pak ho pozná mezi sty, tisíci, na první pohled. Mne a mou ženu, ta je totiž také malířka, zajímá něco jiného — boj s prostorem, s plochou, jak ji rozdělit a symetricky vyplnit.“ V celku to jsou stejné problémy, jako u všech malířů, ale podřízené ještě jiným požadavkům. „My, lidoví umělci“, vypráví Landsfeld, „musíme dělat, jako se dělalo dřív“ a ukazuje při tom řadu fotografií dřevěného nábytku, který pomaloval. „Vidíte, tenhle pokoj jsem dělal pro protestantského kněze a proto jsou na něm náměty, souvisící s duchovním životem: kostel, ryodlíci se věřící, kříž a tak dále. Když dělám pro pekaře nebo řezníka, snažím se zobrazit, co je nejbližší jeho životu a pojímům. Tak to dělali také starí mistři, jejichž cestou jdeme.“ Z těchto slov zní velká touha po tradici, touha, postavit se na vlastní nohy, ale na společné cestě. Při tom nutno říci, že u mistra samého se vyskytá mnoho nových prvků, přinášejících nezbytně měnícím se životem; zvláště patrné je to na obrázcích na skle, kde je pozadí volnější a bledší než na starých obrázcích a také postavy jsou pochopeny jinak.

Pohlédneme-li zcela objektivně na všechny druhy Landsfeldovy tvorby, pak nejsilnější je v keramice a malbě na dřevě, kde jeho samostatnost má největší volnost. Zde tvoří, kdežto v malbě na skle jde cizí cestou, která už došla na konec. Bojím se, že tyto řádky, dostanou-li se mu do rukou, budou se mu zdát nepravdělivými a já bych nechtěla zvyšovat smutek, který se občas mihne na tváři tohoto pozoruhodného samouka.

do ba a lidé

Eric Stewart-Tattersall:

Anglie a chaos

Nesoudní pacifisté.

Kdykoli otevřeme noviny, jsme znovu ujišťováni, že je válka ve vzduchu. Aby bylo toto příjemné proctví ještě podtrženo, Gollanz (Londýn) vydal právě knihu „What would be the character of the new war?“ (Jaký ráz by měla nová válka?) Tuto knihu napsalo osmnáct expertů a je prodávána za pakatel, aby ji mohly číst široké vrstvy. Vydání takové knihy v době, kdy jedna polovice světa se dívá nedůvěřivě na druhou, dobře ilustruje, na čem jsme. Tato pacifistická kniha je inserována s upozorněním, že se hodí, aby z ní bylo předčítáno na kazatelně po celé zemi. Některé odstavce jsou prý tak mohutné, že jsou s to otřást i hloupostí.

Nedávno se na Oxfordské universitě debatovalo o válce a národní obraně. Při hlasování se ukázalo, že 275 studentů z 428 mělo pacifistické názory ve všem všudy. V žádném případě, prohlásila tato skupina mladých mužů, nevezme do ruky pušku a bajonet, aby chránila vlast a krále. Od té doby snaží se tisk přijít na jádro těchto ohromujících událostí. Mělo se pevně za to, že současná mladá generace je dostatečně vzdálena realit poslední války tak, aby si představovala příští jako divadlo plné krásných uniforem, kamarádství a hrdinství, jako to ukazuje film a román. Starí gentlemani Státu si namluvili, že pravda hrůzy a špíny a plýtvání životy je zapomenuta a že už je

znovu na čas, aby se ukázali za romantického hlasu trubky volající: pro krále a vlast.

Tito nešťastně se mýlící gentlemani úplně zapomněli, že mladí, nestoudně pacifističtí muži žijí v době chaosu, který byl vyvolán právě proto, že desetitisíce mladých mužů naslouchalo stejné trubce v 1914. A tak tedy méně důvěřiví studenti vstali a hlasovali rozhodně ne. Rozhodně nezničí sebe a budoucí svět novým slabomyslným zápasem ve válce, která má „skončit války“. Ale čest domu musí být zachráněna a tak byla vytrubována tiskem výmluva, že tato speciální část Oxfordu se skládá z „jen cizinců“ a studentů, se „kterými se beztak nepočítá“. Ale i tak tisk povstal a prohlásil uraženým hlasem, že na universitní anglický život padl stín dekadence. Nálada je docela jiná, píše tisk pohoršeně, než byla nálada mezi hrdiny 1914. Zapomněl, že oni mladí muži chtěli dát životy za skvělou budoucnost v přesvědčení, že nejen válka ukončí navždy války, ale že i jejich poslední cesta bude vepsána zlatem na horizontě triumfující vlasti. Nikomu ani nenapadlo, že celá sklizeň krvavé záplavy bude jméno a datum vyryté na kamenném pomníku, a země dnes v nekonečných nesnázích. Země, kde standard, pro nějž bojovali, upadl do stadia rozčarování.

Starší gentlemani měli by si uvědomit, že tato nechut vrážet bajonety lidem do břicha není vyhrazena debatám v universitních síních. Kdyby se ptali země ve velkém, užasli by, jak málo lidí dnes je ochotno zakrýt hrůzu romantickým „za vlast a krále“. Ani nejširší pracující davy nejsou na rozum padlé, aby chtěly poslouchat koktání strojních pušek. Místo toho se raději ještě jednou poohlédnou po vlastním trápení a navrhnou, aby si králové, presidenti, státníci a jenerálové vybojovali své spory sami.

Každý nový rok, každý nový program ustavené vlády dokazuje, že ještě nebyla nalezena cesta z chaosu. Ženevská konference sedící dlouhé dny nad otázkou urovnání válečných dluhů, stala se v očích lidu vtipem. Miliony lidí, přihlížející rozpáleným argumentům o tom, kde mají být příští zasedání, nemají věčně ty kravsky klidné oči. Doposavad, zdá se jim, konference měly asi tolik významu, jako hořčicový obkladek na zlamanou nohu. Zdá se, že jenom zemětřesení by bylo schopné probudit naše vůdce, aby si uvědomili holou pravdu, a tehdy snad už bude pozdě. Zatím nezbyvá lidem nic jiného, než aby se drželi nějaké doktriny pesimismu. Že žijeme v úžasné době, která nemá srovnání v historii, není útěcha, a není divu, že mladí muži si žádají, aby byl každý státník přes čtyřicet let starý zbaven úřadu, na nějž by pak bylo dosazeno jejich mládí a mladá svěžest, která by snad vybuodovala lepší svět. Ztěží by zamuchlali věci tak, jako se to podařilo těm starým.

Žijeme v době, kdy se chápeme každé medicíny, která má dobrou reklamu, a poslední taková medicína je technocíe. Byla vymyšlena, aby vyrovnala kontrast mezi člověkem a strojem a přivedla na svět normalnost. V malé knížce „The ABC of Technocracy“ (Hamish Hamilton, London) dovozuje stránku po stránce Frank Arkright pokoreni se člověka stroji. Elektrická lopata přemístí 30.000 krychlových yardů hlíny za 24 hodiny a vykoná tím tolik práce, jako 15.000 dělníků za 10 hodin. Kdežto padesát mužů pracovalo celý den, řídí dnes jediný člověk celý stroj, který vykoná tutéž práci za kratší dobu, laciněji a důkladněji. Jsou konstruovány stroje, aby bděly nad stroji. Člověk se stává přebytečný, a Čapkova hra „R. U. R.“ zdá se dnes víc proroctvím než fantasií.

Technokrati věří, že tyto poměry, ovládané strojem, musí být změněny dřív, než bude přivezena úplná zkáza. Věřící, že peníze a banky už dávno se přežily a že je čas, aby byly dány do musea. Doposud mluví technokrati mnoho a rozhlašují svou víru, ale ještě se jim nepodařilo vypracovati praktické rozřešení. Ať se zdá jejich prolog k programu fantastický, je rozumné poslouchat, co říkají. Svět ukazuje všechny pohyby tonoucího, a proto by neměl zůstat slepý k technocracii, která snad právě by byla oním záchranným prostředkem, přes to že zní utopisticky, je možná víc než pouhá naděje.

Ať se na to díváme z jakékoli strany,

zeměpisné hranice

už nejsou co bývaly, a přes věrné vlastenectví nemůže se národ izolovat. Celý svět trpí a všichni plaveme v jednom kotli horké kaše.

Ale co všechno se bude musit ještě stát, než bude smysl této koalice — bratrství — pochopen. V Anglii je stále statisíce lidí — poslední pevnost izolovaných — kteří nemohou pochopit, že má někdo jiné názory než oni, a že svět se neskládá z Angličanů a cizinců. Abych citoval vážný londýnský žurnál, užívši fráze „... přijmeme-li úsudek smečky cizinců.“ (pack of foreigners). Tomu se ztěží může říkat bratrství a vzájemné porozumění.

Tvář Londýna

na povrch se skoro nezměnila. Říká se, že Londýn převzal jméno Města Rozkoše, Paříže. Nové nejluxusnější domy vyrůstají přes noc, elegantní život neukazuje zřejmý úpadek. Bond Street je stále Bond Street, výklady jsou plné nejvzácnějších klenotů a nejdražšího zboží, které svět produkuje.

V klubech se mluví o světových záležitostech dneška jako o tradičních anglických věcech. Honba na lišku, pravda, už není, co bývala, a držet zároveň dům v městě i na venkově se stalo jaksi problémem. Každý Angličan sice nehoní lišky a nemá dvojí dům, ale všichni mají obdobné tradice, jichž cena se pro ně nezmenšila, protože široký svět má starosti.

Sedě zapadlý v klubovce říká Angličan: Dobrá, budu tedy mluvit se širokým světem. Vykonám svou malou povinnost, aby svět byl lidštější a víc způsobilý, aby se v něm žilo. Ale jakmile se někdo zvenčí dotkne mých tradic, obrátím se k němu zády a celé jeho zájmy ať si jdou k čertu. — Tradice je hluboce vryté náboženství, a dal by si raději uříznout pravou ruku, než aby dovolil, aby se s ním zahrávalo.

Je to všechno krtčí postup, statečné držení se něčeho, co je předurčeno, aby se rozpadlo? Anebo je ten Angličan v hluboké klubovce, za svými Times, plně vědomý světových fakt, ale mlčí a čekající na pravý čas? Takové chování by bylo v duchu národního charakteru Anglosasa.

Rozhodně má dost domácích starostí. Vysoké číslice nezaměstnaných, doly, továrny, železárný stojí. Má nač myslet, a fakt, že se mu podařilo uchránit scénu před anglickou panikou, je spíš pozoruhodný, než aby se naň dělaly vtipy. Roku 1849 řekl Disraeli: „V obchodě, průmyslu a hospodářství není naděje“. A roku 1848 řekl lord Shaftesbury: „Nic nezachrání britskou říši před ztroskotáním.“ Přes tato proroctví blýskalo se na časy. Základy britské říše jsou stále z dubu.

Otázka „slums“

právě vzbuzuje velkou pozornost. V referátě londýnské městské rady (London City Council) žije 160.000 lidí

věda a práce

Vlastimil Fiala:

Aviatica jde do praxe

Popud z války.

Letectvo je příkladem, že i válka dovede vytvářeti nové hodnoty. Nebýti nadbytků zásob a továren z války, neměli bychom dnes ani desítku leteckých spojů a nyníjší rekordní výkony letadel (letců) by byly ještě snem.

Válkou v činnost uvedené továrny brání se dodnes zastaviti výrobu a snaží se postaviti vždy lepší a lepší letadla. Bohužel, že válečná pečeť daná tomuto impulsu jest nejlépe zřejma z toho, že tyto kvalitní technické úspěchy jsou většinou málo hospodárné a proto se nedají v praktickém životě ku rozšíření aviaticky použiti. Jak rychle se může nová technická vymoženost vžití, vidíme na rozšíření bezdrátové telegrafie, která měla s letectvem podobné symptomy vývojové. Aviatica nemá ovšem tak jednoduchých podmínek k tomu, aby se stala běžným článkem praktického života.

Je už aviatica schopna práce v míru?

Poněvadž se však jedná o využití důležitých hodnot hospodářských, musíme se zabývati tímto problémem a hledati odpověď k otázce, zda letectvo, za nyníjšího stavu vývoje, je schopno výkonné práce v denním životě? V prvé řadě běží o to, jestli letadlo, postavené na známých aerodynamických principech jest strojem ve smyslu podobných zařízení v jiných oborech praktické techniky? Myslím, že na tuto otázku můžeme odpověděti kladně!

Letadlo dnešního typu dospělo k jakémusi standardu. Profily součástí letounů jsou již se všech stran „ofukány“, takže většina „vzdušných tunelů“ nemá již mnoho na práci. Velké množství empirických vzorců jest již všestranně přezkoušeno a slouží dále k správným teoretickým i praktickým výpočtům aerodynamickým. Zdroje hnací síly jsou u letadel stejně hospodárné a spolehlivé, jako v jiných oborech techniky; nedostatky jsou zde pouze zdánlivé a jejich podstata tkví v nedokonalosti organizace použití aviaticky, o níž se zmíníme níže.

Stálý vývoj a potřeba stálosti.

Zdá se, že při nyníjším principu létání se již radikálních změn nedožijeme. Výjimkou by snad bylo nalezení dostatečně pevné hmoty, tak lehké, že by se skoro vymykala zákonům gravitace. Jinak jest dnešní letecká technika odkázána pouze na zlepšování výrobních metod a na účelnější užívání materiálů. Proto můžeme tvrditi, že technicky zapadá letectvo do obecného rámce praktického života přítomnosti a nic mu nestojí v cestě, aby nezevšeobecnělo.

Rychlý vývoj technických vymožeností dvacátého století naučil nás přísně posuzovati současně konstrukce, neboť jsme si vědomi, že snad již zítra bude dnešní novinka dokonalou veteší. Tento criticismus není však všude úplně v souhlase se zdravým pokrokem, a aviatica jím trpí nejvíce, neboť sami konstruktéři letadel se nevyslovují nadšeně o svých dílech a proto i veřejnost zvykla si podceňování současných leteckých strojů, a to vše na úkor celku. Tak se tento, jinak zdravý criticismus, jeví u letectva jako zhoubná skepse.

v nejhorších místech. Zbořit tyto mizerné domy a znovu-ubytovat lidi by znamenalo vystavět 40.000 tenementů (čínžovních domů). Program přítomné vlády je tak liknavý, že přes prostředkovou možnost neúměrně chce vystavět jen 12.000 tenementů za rok, ač by se mohl podniknout celý rozsah práce.

Statistiky jsou hrůzné. Rodiny desetičlenné obojího pohlaví, mezi 45 lety a pěti měsíci věku, spí v jediné ložnici. V pokoji velkém 10 čtverečních stop, se dvěma postelemi a s malým spacím křeslem žije a spí osm lidí.

Zbořit slums a vystavět tenementy je ohromná práce, považíme-li, že se musí počítat s národním fondem, který padne na podporování nezaměstnaných. V oboru stavebním a konstruktivním je jich 4.000.000 a stojí stát ročně 20.000.000 liber šterlinků. Vystavět tenementy a vyplácet zároveň podpory těm, na něž se při stavbě nedostalo, je tvrdý oříšek. Mimo to je tu ještě jiný handicap. Velké vzdušné místnosti nových domů se často obyvatelům slums nelíbí. Je často těžko dostat je ze staré barabizny. Říkají: chci tu raději zůstat, jsem tu spokojený.

Knih v Anglii.

Nezdá se, že čas stojí, jde-li v Anglii o knihu. Roku 1932 bylo přidáno do polic British Museum Library 22.567 svazků, průměrně šedesát knih za den. Nesmírně, musíme se však taky ptát, nehledě k obchodní stránce, stojí-li tento knižní příval za to, většina přec musí být jen prostřední. Mladý autor si snadno může zoufat nad touto statistikou a ptát se, stojí-li ještě za to, přidat jeho knihu k tomuto výkonu.

Poesie zaujímá velkou část svazků, ročně vydávaných v originálech nebo nových edicích staré poesie. Je konec dne, kdy básník se vyjadřoval pomocí západu slunce, romantických lásek a idealistických národních episod. Básník dnes musí znát fakta, chce-li, aby ho někdo poslouchal. Musí mít poslání a toto poslání se musí týkat dneška a blízkého zítřka. Zdá se, že jsou si toho básníci Anglie plně vědomi.

Na kontinentě se říká, že je

anglické divadlo

v stadiu úplné apatie. Sedadla jsou tak drahá, že jenom málokdo může je kupovat. Domy poloprázdné, hry prostřední a laciné-drahé musical comedy. Je na tom něco pravdy. Sedadla jsou absurdně drahá, a dva nové kusy týdně málokdy jsou za dlouhý život. Music hally přišly zase k svému. Mnoho z nich předkládá zábavu za cenu lístku do kina. Ideové drama hraje malou úlohu na anglickém jevišti naproti tak zvanému dramatu salonnímu a domácímu. Vnitřní problémy v divadle, tak jak jim rozumí Slovan, Angličana nezajímají. Tato forma emoce je cizí jeho poklidnému pojmu života.

Na anglickém jevišti se musí leccos napravit. Kult věčných tabu musí konečně jednou pomínout a musí se hrát hry, které vidí jenom malá klubovní divadla, nepodléhající cenzuře. Ostatně s cenzurou se něco děje. Na legitimním divadle hraje se právě nejvzácnější hra The Green Baytree od Mourdanta Shairpa, v níž se po prvé otevřeně rozbírá problém homosexuality.

Také dlouhý boj o národní londýnské divadlo by už měl jednou skončit a stát by se měl postarat o divadlo, kde by mohl vidět drama bohatý i chudý. Nicméně, na divadlech se něco děje, ať zatím jen kvantitativně, snad jako výsledek soutěže s filmem. Úhrnem vzato, trpělo anglické divadlo příliš dlouho, než aby bylo absolutně zdrávo.

Ze zkušeností víme, že kdyby se i vynalezl nový princip létání, dalo by ještě mnoho a mnoho práce, nežli by nové stroje, na jeho základě postavené, nahradily (nebo předčily) dosavadní, pokud jde o rozšíření užití v praxi. Netřeba se tudíž obávat investic do zařízení nynějšího způsobu ovládnutí vzduchu a tak nemístnou šetrností (opatrností) stavěti hráze pokroku.

Jest nejvyšší čas, aby aviatika vyšla ze stadia pokusů a zevšeobecněla. Další hromadění typů, jak letounů tak i motorů, jest velmi nehospodárné a vážně ohrožuje rozšíření letectva. Stavba prototypů, které jsou velmi drahé, stala se jakýmsi sportem konstruktérů, a jest podivno, že obchodní vedení leteckých továren, jindy tak úzkoprsé, povoluje v tomto případě velké obnosy, které ve většině případů nemají za následek slibovanou seriovou výrobu typu, ale pouhé zmnožení seznamu značek.

Často se i odborník pozastavuje nad draze vyrobenými „prototypy“, na nichž se těžko najde něco skutečně nového a užitečného.

M ů ž e l e t a d l o k o n k u r o v a t s a u t e m ?

Na světě jest již tolik dobrých letadel, že nedá velkou práci, abychom mohli na praktických příkladech dokázat, že letecká doprava jest dnes (za určitých okolností) levnější než automobilová. — Srovnání letadla s příslušným typem auta dopadá ve prospěch letadla, pokud se týče ceny za dopravní jednotku; jest to přímý důsledek toho, že letadlo se pohybuje rychleji a mimo to překonává vzdálenosti v přímkách, zatím co auto jest vázáno na silnici s jejími zákruty a hlavně překážkami.

Jest také nejvýše spravedливо, že letecké provozní hmoty jsou osvobozeny od značné silniční daně, která činí až 30% nákladu. — Opatření pneumatik — s nesením defektů — důkladné pérování a zvětšené mazání hraje také roli při kalkulaci automobilové dopravy.

Letadlo jest strojem mnohem jednodušším než auto, poněvadž nepotřebuje komplikované mašinerie, spojkou počínajíc a diferencíalem, eventuelně drahým pérováním končíc. Jednoduchost strojového zařízení znamená trvalou úsporu na mazání, a odvažujeme se tvrditi, i na výrobních nákladech — to ovšem v rukou moudrého průmyslníka.

Nikdo jistě nechce tvrditi, že auto jest strojem dokonalým, když se teprve řeší problém náhonu na přední kola, a přece jest toto vozidlo velmi běžnou dopravní pomůckou, bez které by se nynější svět vůbec neobešel. Jest jisto, že letadlo snese srovnání s autem, pokud se týče dokonalosti stroje, stejně si však uvědomujeme, že jej nemůže všude nahraditi, ačkoliv jest jeho velkým konkurentem.

O t á z k a c e n y .

Prototypová horečka, nedostatek velkých partií objednávek a dříve zmíněná mentalita válečné nehospodárnosti má za následek značné ceny letadel, které jsou jednou z hlavních brzd hromadného rozšíření aviatiky. Jest nesporné, že i náš stát má neobyčejný zájem na rozvoji letectva a po vzoru jiných musí přikročiti ku přímé podpoře nákupu letadel, což ve spojení s hospodárnou výrobou znamená rozhodný krok k rozšíření dopravy letadly ve všech směrech.

Jiná otázka jest ovšem umožnění létání organizací letecké služby a všeho, co s tím souvisí.

Jako nám není nic platný automobil bez silnice anebo vlak bez kolejí, tak se nedá použít letadla bez

p ř i s t á v a c í p l o c h y .

Jako námořní doprava byla a jest organizována na pevnině a orientována s pevniny, tak musí být i u dopravy vzduchem. Důležitým činitelem pro vzdušnou dopravu nejsou tedy létací aparáty samy, ale také příprava jejich pohybu na zemi a nad zemí, t. j. vybudování letišť, organizace dobrého spojení signalizačního a rozvoj meteorologie — jedním slovem: zajištěná avigace. Bohužel, že po této stránce se u nás udělalo velmi málo.

Nečetná vojenská letiště, díky zbytečně přísným předpisům, jsou pro veřejnou dopravu málo použitelná, a samostatné civilní letiště počíná se budovat teprve v hlavním městě republiky.

Nedostatek přistávacích ploch dá se však velmi lehko odstranit usměrněním činnosti našich leteckých spolků. Státní aparát na tuto úlohu nemůže stačiti, poněvadž zde musí býti zainteresována široká veřejnost.

Propagace letectví jest u nás sice velmi rozsáhle vybudována, ale provádí se málo prakticky. Vzlety nad letištěm vyčerpávají většinu ambicí, a tím se aviatika stále řadí mezi velmi drahý sport boháčů, ačkoliv by mohla býti dopravním prostředkem lidí, kteří nemají na automobil.

Jisté jest, že v dohledné době ujme se organizace avigace stát, ve stejném měřítku, jako se stará o silnice a železnice. Ku postavení silnice nebo dráhy jest potřeba ohromných nákladů, zatím co k vybudování sítě letišť stačí pro začátek hodně dobré vůle, a to právě by mělo býti základním kamenem činnosti široké organizace našich leteckých spolků.

Mimo několika velkých letišť pro mezinárodní dopravu dají se ostatní letiště poříditi poměrně levně. Jest velkým omylem, že dnešní letiště musí býti speciální pole, k ničemu jinému se nehodící, vroubené milionovými stavbami železobetonových hangárů. Pro praktickou potřebu soukromé dopravy stačí, aby u čl. osad byla místa, kde možno přistávat. Zavedením pravidelného hlášení letišť mohlo by se přistávat i u nejmenších dědin, kde by byla označována pole bez kultury (posečené louky, úhory, jeteliště, strniště atd.). Že by u našich občanů nescházelo porozumění, vidíme na velikém počtu fotbalových hřišť, jimž věnují i zcela malé obce užitečné místo. V tomto směru se zdá, že by se dokonce soukromá činnost leteckých spolků setkala s větším úspěchem, než akce státní, poněvadž jest zvykem dát si od státu dobře zaplatiti.

I skromná letiště by měla pro všechna místa hospodářský význam a rozumná města by prospěla znásobením svého spojení se světem, kdyby opatřila svá letiště levnými hangáry a nejnepříjemnějšími zařízeními signalizačními, jako jsou ukazovatelé směru větru (větrné pytle, vějíčky), jméno místa a pod.

Poněvadž by se žádné letiště neobešlo bez dodávky benzinu a oleje, jest možné, že by i agilní firmy petrolejářské dobře přispěly ku zařízení letišť.

Desítky možností úpravy letišť, buď stálých, nebo dočasných či nouzových, jsou u nás všude po celém státě, s malými výjimkami vysloveně horských krajů. — V každém místě nebudou přistávat mezinárodní kolosy velkoletadel, ale všude může býti možnost bezpečného přistání letadel malých a středních, která nepotřebují ku svému úkrytu fantastických staveb hangárů. Právě nyní, kdy dřevo jest u nás tak laciné a nezaměstnaní dostávají podpory, nebylo by problémem po-

staviti jednoduché typy hangárů. Dnes každé místo chápe význam železničního a silničního spojení a mělo by si představit, že letecké přístaviště jest nejméně totéž a bude v dohledné budoucnosti více.

Stavba drahých rychlíkových tratí na železnicích stane se zbytečnou uskutečněním spojů leteckých. Tím dráha ušetří největší položky a doprava získá na rychlosti.

Orientace pro letadla.

Podmínkou lidového rozšíření praktického létání jest usnadnění avigace, jejímž těžištěm jest ovšem orientace. Na dobré a snadné orientaci závisí i bezpečnost letu a proto i zde jsou naše letecké spolky povolány k vděčné činnosti.

Doposud je podrobná mapa a eventuelně pro daleké lety i astronomický sextant nepostradatelnou pomůckou orientace. Od průměrného občanského letce není však možno žádati, aby létal podle mapy, anebo aby se učil terainu teoreticky nazpaměť, jako jest zvykem u letců vojenských.

V hustě obydlených krajích s rozvětvenou sítí komunikační jest orientace i pro zkušené letce závažnou úlohou, poněvadž se vyskytují mnohé tak podobné formace terainu, že pouze ten, komu jest čtení mapy běžnou prací, vyvaruje se omylů. Laik zabloudí v takovém případě velmi snadno, poněvadž jeho zrak jest poután zajímavými detaily, které odvádějí pozornost od výtčené dráhy. Situace automobilistova jest v tomto případě nyní daleko lepší, poněvadž má na všech křižovatkách nápisy i s udáním kilometrů, mimoto každá dědinka hlásí se svým jménem ihned při vstupu, a když všechno to zklame, může automobilista zastavit a dotázati se namanuvšího se chodce.

Proto jest jenom logickou důsledností, že i pro orientaci letců musí býti něco vykonáno. Není třeba označovat křižovatky, ba ani ne malá místa, ale stačí opatřiti nápisy, ze vzduchu čitelnými, místa větší.

Prítomné poměry vynucují si v tomto případě účinný zásah státní administrativy, která má určit, zda označení se provede celým jménem místa nebo jeho zkratkou, či jenom číslem, nebo jinou značkou. — K takovému zařízení musí dojíti, již s ohledem na mezinárodní vzdušnou dopravu, a hlavně v zájmu bezpečnosti.

Jest jisto, že více než padesát procent leteckých neštěstí se stává proto, že pilot ztratí orientaci a potom se obyčejně plouží podél dráhy, aby si mohl na některém nádraží přecíst jméno stanice. Jaké následky to má, viděla čsl. veřejnost před třemi lety, kdy plně obsazené dopravní letadlo vrazilo do strážního domku a úplně havarovalo (u Německého Brodu).

Snad se nenajde nikdo, kdo by pokládal nepatrný náklad na orientační nápisy za překážku, stavící se v cestu brzkému jejich uskutečnění. Není také třeba čekati, až jiné státy si to zařídí, anebo nás k tomu donutí mezinárodní úmluva.

Náklad na letiště a označení míst, jak shora uvedeno, by byl v poměru ku jiným dopravním zařízením mizivě levný a přece by umožnil dalekosáhlé rozšíření letecké dopravy.

Jsou tedy letadla, letiště a umožnění snadné orientace hlavní podmínkou pro uvedení aviatiky v praxi.

Špatné počasí.

Zbyla by zde snad námitka, že letecká doprava je ohrožena špatným počasím. Proti tomu nutno čeliti upozorněním na plavbu po moři, která je tak stará jako lidstvo samo a přece ani z daleka bezpečná. V poměru k atmosférickým poruchám jest i daleko nebezpečnější, poněvadž jejím nepřítelem není vzduch ve svých proměnách, ale také voda, proti jejíž zlobě není prostředku a širý okeán postrádá opory, jakou jest pro letadlo vždy blízká pevná zem (ovšem mimo letadla, která létají přes moře — to však je již druhá kapitola). Náš vnitrozemský tisk si nevšímá onoho množství nehod, ba katastrof, jež jsou na mořích na denním pořádku, přece však i tam, kde noviny přinášejí denně záznamy o námořních neštěstích, nikomu nenapadá báti se cesty parníkem. Zde není rozhodujícím činitelem nebezpečí, ale všeobecný názor, vytvořený zvykem a psychickým působením novoty. Máme toho mnoho příkladů i ve svém nejbližším okolí. Jízda autem skončila se již tak četnými neštěstími a přece nikdo nebude se zdráhat vykonati cestu nebo projížďku autem. Stejně jest na železnicích. Jedno jest jisté: Letecká doprava bude stále bezpečnější, poněvadž praxe přinese mnoho nových dobrých podnětů a zařízení, podmínkou však jest, že se již konečně musí létat a ne o tom pouze mluvit.

Doprava vzduchem bude za málo let nesrovnatelně bezpečnější nežli plavba po moři, jízda autem a doprava po železnici dnes.

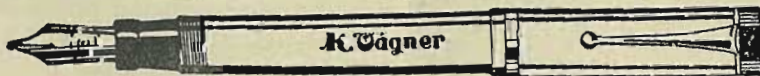
Konečně nutno ještě vyvrátiti legendu o tak zvaném leteckém umění. Jest nesporno, že v každém oboru činnosti vyskytují se čas od času virtuosové, kteří bravurou udivují svět. Aviatika nebyla výjimkou a proto jest omylem pokládati každého letce za umělce. Každý průměrně zdravý člověk může se naučit létat stejně, jako řídit automobil.

Dosavadní praxe dokonce mluví o snadnějším létání, poněvadž automobilista musí pracovati všestranněji: Mění rychlost, vyhýbá se překážkám (které má nejdříve zpozorovat!), sleduje podrobně útvar terénu a jakost cesty, signalisuje, zavírá a otvírá výfuk, dává znamení směru jízdy a to všechno se současnou manipulací s plynem, počítaje s akcelerací a setrvačností vozidla.

Zcela jinak se chová pilot turista: stejně jako automobilista prohlédne před jízdou motor (trochu srdečněji) a dá pozor, aby při startu mu nefoukal vítr do zad. Jakmile se odlepí od země, což se stane asi v tom čase, jako když automobilista dá poslední rychlost, má po práci a může se, díky orientačním zařízením, (o kterých jsme mluvili), oddati požitku letu bez ohledu na terén, překážky, rychlosti, signály, výfuky, zatáčky atd. a pouze s nepatrnou manipulací plynem letí za svým cílem. Dostane se tam ovšem rychleji, pohodlněji a hlavně — levněji! Proto aviatika jde do praxe!

Akademická inteligence doplňuje své knihovny v Ústředním studentském knihkupectví a nakladatelství, v Praze II., Spálená ul. 20, Pasáž, telefon 32195.

Velký výběr

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.).

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a j. nepostradatelných pomůcek kancelářských i technických má na skladě:

K. Wagner, Brno-Ceska 16.